

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/329171021>

Maternal Sensitivity Scale: Validity and Reliability Studies.

Article · December 2018

DOI: 10.31828/tpy.13019961.2018.42.02.02

CITATIONS

0

READS

47

6 authors, including:

Sibel Kazak Berument

Middle East Technical University

37 PUBLICATIONS 1,594 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Sukran Okur

Middle East Technical University

3 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Bahar Bahtiyar-Saygan

Middle East Technical University

5 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Yesim Yavaslar Dogru

The University of Sheffield

7 PUBLICATIONS 0 CITATIONS

[SEE PROFILE](#)

Some of the authors of this publication are also working on these related projects:

Çocuğun Gelişiminde Bağlanma, İlgı-Bakım ve Aile Dinamiklerinin Etkisi [View project](#)

Turkish Care Type Study [View project](#)

Anne Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışmaları

Sibel Kazak Berument	Şükran Okur	Bahar Bahtiyar-Saygan
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Yeşim Yavaşlar-Doğru	Tuğçe Bakır-Demir	Özlü Aran
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özet

Bu çalışmada, Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS; Pederson ve Moran, 1995; Sümer, Sayıl ve Berument, 2016) maddeleri esas alınarak oluşturulan Anne Duyarlılık Ölçeği'nin (ADÖ) geçerlik ve güvenirligi test edilmiştir. ADSS maddelerinden yola çıkılarak, gözleme dayanan 29 maddelik bir ölçüm aracı oluşturulmuştur. Çalışmanın örneklemini 18-36 ay aralığındaki 120 çocuk ve annelerinden oluşmaktadır. Ev ziyaretleri sırasında, yarı- yapılandırılmış 45 dakikalık gözlemler videoya çekilmiş ve iki farklı değerlendirici tarafından kodlanmıştır. Yapılan faktör analizi sonuçlarında, 2 madde çıkarılmış ve 3 faktörlü bir yapı (destekleme/teşvik etme, çocuğun ihtiyacını karşılama ve duygusal sıcaklık) görülmüştür. Bütün ölçeğin iç tutarlılığı .92, alt faktörlerin iç tutarlılıkları ise .78 ile .91 aralığında bulunmuştur. ADÖ'nün çakışmalı geçerliği, 30 video üzerinden ADSS ile korelasyonu bakılarak incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bulunan .67 korelasyon, ADÖ'nün çakışmalı geçerliğinin olduğunu göstermiştir. ADÖ'nün kriter geçerliği ise güvenli bağlanma örüntüsü ve annenin eğitimi ile ilişkisine bakılarak test edilmiştir. Güvenli bağlanma ile bulunan .42 korelasyon ve annenin eğitimi ile bulunan .44 korelasyon ise, ADÖ'nün kriter geçerliğinin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ADÖ'nün, akademik çalışmalarda kullanılmak için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Anne duyarlılığı, bağlanma, erken çocukluk, ölçek

Abstract

In the present study, reliability and validity of Maternal Sensitivity Scale (MSS) which is based on the items of Maternal Behavior Q-Sort (MBQS; Pederson ve Moran, 1995; Sümer, Sayıl, & Berument, 2016) were evaluated. A 29-item observational scale of mother-child interactions was constructed on the basis of MBQS. One hundred and twenty mother-child (18-36 months of age) dyads participated in the study. Data were collected through semi-structured home visits (lasting around 45 minutes), and each home visit was video-taped and coded later. Based on the results of factor analysis, two items were dropped from the scale and 3-factor structure (support/encouragement, responsiveness, and warmth) was obtained. Internal consistency of the whole questionnaire was found as .92, whereas internal consistencies of sub-factors ranged between .78 and .91. On the other hand, concurrent validity of MSS was evaluated by examining its association with MBQS scores based on 30 videotapes. The significant correlation between these two measures was .67, demonstrating the scale's concurrent validity. Besides, criterion validity of MSS was tested by examining the correlation of maternal sensitivity scores with children's secure attachment and mothers' education level. These correlations were significant (.42 for secure attachment and .44 for maternal education), indicating criterion validity of MSS. Therefore, it can be stated that Maternal Sensitivity Scale is a reliable and valid instrument that can be used by researchers.

Keywords: Maternal sensitivity, attachment, early childhood, scale

Yazışma Adresi: Arş. Gör. Şükran Okur, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv. No:1, Çankaya / Ankara

E-posta: sukran.okur@gmail.com

Yazışma Adresi: Bahar Bahtiyar-Saygan, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv. No:1, Çankaya / Ankara

E-posta: baharbahtiyarsaygan@gmail.com

Gönderim Tarihi: 17.03.2017

Kabul Tarihi: 08.06.2018

Anne-çocuk etkileşimi, çocuğun duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimi açısından oldukça önemlidir (Bakermans-Kranenburg ve van IJzendoorn, 2006; Lemelin, Tarabulsy ve Provost, 2006; Shipman ve Zeman, 2001). Sağlıklı anne-çocuk etkileşiminin temelini oluşturan en önemli öğelerden biri ise anne duyarlılığıdır. Anne duyarlılığı, en temel haliyle, çocuğun ihtiyaçlarının ve işaretlerinin farkında olma, bu ihtiyaç ve işaretleri doğru yorumlayarak uygun ve zamanında cevap verme olarak tanımlanmaktadır (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978). Aynı zamanda annenin, çocuğun duygu durumuyla uyumu, çocuğun fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için ulaşılabilir olması ve iletişimlerinin karşılıklı oluşu (reciprocity), anne duyarlılığının önemli göstergeleri arasında sayılmaktadır (Bowlby, 1969; Drake, Humenick, Amankwaa, Younger ve Roux, 2007; van Doesum, Hosman, Riksen-Walraven ve Hofnagels, 2007). Bunlara ek olarak, Mills-Koonce ve arkadaşları (2007) anne duyarlılığını, çocuğun göstermiş olduğu duygu ve yüz ifadeleri ile vermiş olduğu işaretlere annenin gösterdiği tepki olarak incelerken, Kivijärvi ve arkadaşları (2001) annenin çocuğuyla oynarken aldığı keyif, çocuğun yaşına uygun ve olumlu davranması ve annenin etkileşimler sırasında çevreyi çocuğun ihtiyaçlarına göre düzenleyebilme becerisi (örn., çocuğun korktuğunu fark ettiği bir nesneyi ortadan kaldırması) olarak değerlendirmişlerdir. Bu çalışma kapsamında da anne duyarlılığını bu tanımlamalarla uyumlu olarak değerlendiren pratik bir ölçüm aracı oluşturulması amaçlanmıştır.

Bebek, annesiyle karşılıklı bir etkileşim içine girdiği andan itibaren, anne duyarlılığı büyük önem taşımaktadır (Rochat, 2001). Alan yazındaki çalışmalar, anne ve çocuk ile ilgili bazı faktörlerin anne duyarlılığı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, annenin eğitim düzeyinin, artan bilgi düzeyi ve yetkinlik aracılığı ile anne duyarlılığını olumlu yönde yordadığı bulunmuştur (Pederson ve ark., 1990). Ayrıca, annenin stres ve depresyon gibi psikolojik problemlerinin ise anne duyarlılığını olumsuz yönde yordadığı saptanmıştır (Crnic ve Low, 2002). Çocuk ile ilgili değişkenleri incelediğimizde ise, çocuğun mizacının anne duyarlılığı ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Örneğin, zor mizaç özelliği ile anne duyarlılığı arasında ters yönde bir ilişki bulunmuştur (Mertesacker, Bade, Haverkock ve Pauli-Pott, 2004). Anne duyarlılığının, alan yazında en çok ilişkilendirildiği konu ise bağlanmadır. Öyle ki, anne duyarlılığının ilk tanımı Ainsworth ve arkadaşları (1978) tarafından bağlanma teorisi tanımının bir parçası olarak sunulmuştur. Özellikle yaşamın ilk yıllarındaki duyarlı annelik, bebeğin güvenli bağlanma örüntüsü oluşturmasının en önemli yordayıcılarından biri olarak görülmektedir (Meins, Fernyhough, Fradley ve Tuckey, 2001).

Alan yazındaki çalışmalar, anne duyarlılığının, çocukların gelişimlerine olumlu etkileri olduğunu göstermektedir. Örneğin, anne duyarlılığının çocukların fiziksel, sosyal-duygusal, bilişsel ve davranışsal gelişimlerini olumlu yönde yordadığı görülmektedir (Drake ve ark., 2007; Kemppinen, Kumpulainen, Moilanen ve Ebeling, 2006). Anne duyarlılığının, çocukların duygu-düzenleme becerileri (Leerkes, Blankson ve O'Brien, 2009), dil gelişimi ve problem çözme yetenekleri (Lemelin ve ark., 2006) ile olumlu yönde, dışavurum problemleri ile ise (van Zeijl ve ark., 2006) ters yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Sonuç olarak annenin duyarlı olması, sağlıklı anne-çocuk etkileşimi ve çocukların gelişimsel sonuçları için büyük önem taşımaktadır (Broom, 1994; Wolff ve van IJzendoorn, 1997).

Anne Duyarlılığın Ölçülmesi

Alan yazında, anne duyarlılığını ölçmek amacıyla geliştirilmiş birçok yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerin bir kısmı, annelerin öz-bildirimine dayanmaktadır (örn., Han, 2002). Ancak öz-bildirim yöntemi, sosyal istenirlik nedeniyle annelerin kendilerini olduğundan daha iyi rapor etmesine yol açabilir. Dolayısıyla, anne duyarlılığının ölçümünde daha objektif bir değerlendirme yöntemi olan gözleme dayalı araçlar tercih edilmektedir.

Anne-çocuk etkileşimini gözleme dayalı olarak ölçen ilk yöntem, Ainsworth ve arkadaşları (1971) tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçüm aracı, yapılandırılmış bir gözlem sürecinde, annenin çocuğun göstermiş olduğu işaretlere genel anlamıyla ne kadar duyarlı yaklaştığını değerlendirmektedir. Ainsworth ve arkadaşları (1978), anne-çocuk çiftlerini doğal ortamlarında birkaç saat gözlemleyerek, anne duyarlılığını dört boyutta ölçmüşlerdir: duyarlı – duyarısız anne davranışı, kabule karşı reddetme, işbirliğine karşı müdahale ve ulaşılabilirliğe karşı ihmalkârlık. Ainsworth ve arkadaşlarının (1971) geliştirmiş olduğu ölçüm aracından yararlanarak, gözleme dayalı yeni ölçüm araçları oluşturulmuştur (örn., Coppola, Vaughn, Cassibba ve Costantini, 2006). Bu ölçüm araçlarında, genel olarak önceden planlanmış olan serbest oyun, kitap okuma gibi aktiviteler çerçevesinde anne-çocuk etkileşimindeki anne duyarlılığı değerlendirilmektedir. Ölçümlerde, Likert derecelendirmesi (örn; Mills-Koonce ve ark., 2007) ya da kart sınıflandırma yöntemi kullanılmaktadır (örn; Pederson ve Moran, 1995). Son yıllarda, kart sınıflandırma yöntemi daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Anne duyarlılığını kart sınıflandırma yöntemiyle ölçen ve sıklıkla kullanılan ölçüm araçlarından biri Anne Davranışları Sınıflandırma Seti'dir (ADSS; Pederson ve Moran, 1995). ADSS, ev ziyareti sırasında 2-4 saatlik bir gözlemlerle anne duyarlılığını ölçmektedir. Bu gözlem

sürecinden sonra, anne davranışlarıyla ilgili 90 madde, kart sınıflandırma yöntemiyle değerlendirilmektedir. Bu süreçte, 90 madde önce eşit miktarda üç gruba, sonrasında ise kendi içlerinde tekrar eşit olarak üçer gruba daha sınıflandırılmaktadır. Dolayısıyla, gözlem süresine ek olarak, maddelerin gruplara eşit miktarda sınıflandırılması gerektiği için kodlama süreci de 30-45 dakika sürmektedir. Sonuç olarak her bir anne-çocuk gözlemi, yaklaşık olarak 2-5 saat arası zaman almakta ve bu durum, ADSS'nin çalışmalarda kullanılmasını zorlaştırmaktadır (Tarabulsky ve ark., 2009). Bu nedenle, ADSS'nin 25 maddeden oluşan kısa versiyonu oluşturulmuştur (Tarabulsky ve ark., 2009). Kısa versiyonu, yine kart sınıflandırma yöntemine dayanmakta ve 10 dakikalık gözlem sonucunda 25 maddenin sınıflandırılması ile tamamlanmaktadır.

Kart sınıflandırma yöntemi yaygın olarak kullanılmasına rağmen bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu yöntemde kişiler, maddelerin yüzeysel geçerliğine göre, maddeleri bir sıralamaya koymaktadır (örn., en iyi tanımlayan – hiç tanımlamayan) (Watts ve Stenner, 2005). Genellikle, kartların sınıflandırılması sürecinde zorunlu olarak, her bir gruba belli sayıda madde yerleştirilir (Boroş, Visu-Petra ve Cheie, 2007). Kartların gruplara eşit sayıda sınıflandırılmasının amacı, kartların dağılımının normal dağılıma benzemesidir (Brown, 1996). Bu süreçte amaç, kişilerin daha uç noktalara sınıflandıracakları kartlar üzerinde daha dikkatli düşüncelerini sağlamaktır. ADSS'nin kullanımından önce, kodlayıcılar arası tutarlılığı sağlamak için oldukça kapsamlı ve uzun süreli bir eğitim gerekmektedir. Aynı zamanda, kart sınıflandırmada kullanılan zorunlu tercih yönteminin, psikometrik açıdan da bazı problemleri olduğu rapor edilmektedir (Bailey, Bisceglia, Roche, Jenkins ve Moran, 2009). Zorunlu tercih yönteminde, bir maddenin puanı diğer maddelerin puanlarına bağlıdır (Baron, 1996). Bu durum, özellikle daha az sayıda madde olması ve maddelerin birbiriyle ilişkisinin yüksek olması durumunda daha problemlili olabilmektedir. Ölçüm aracında en az 30 madde bulunması, sonuçların psikometrik açıdan daha iyi yorumlanabilmesi için tavsiye edilmiştir (Baron, 1996). Dolayısıyla, ADSS'nin 25 maddeden oluşan kısa versiyonunda, zorunlu tercih yönteminin uygunluğu sorgulanabilmektedir. Bailey ve arkadaşları (2009), ADSS'nin kısa versiyonunda zorunlu tercih yöntemi ile maddelerin herhangi bir zorlama yapılmadan değerlendirilmesini karşılaştırmış ve sonuçların birbiriyle benzer olduğunu rapor etmişlerdir. Buna rağmen, ölçeğin bir boyutunda (öğretme boyutu), zorunlu tercih yöntemi kullanıldığında iç tutarlılık değeri .55 iken, zorunlu tercih yöntemi kullanılmadığında iç tutarlılık değeri .81 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre, özellikle az maddeli ölçüm araçları için, zorunlu tercih yönteminin psikometrik

açıdan sorgulanabilir özellikleri olduğu söylenebilir. Bu nedenlerle, daha az maddeden oluşan ve kart sınıflandırma yöntemi kullanılmadan değerlendirilebilen pratik bir ölçüm aracına ihtiyaç duyulmuştur.

Mevcut Çalışma

Bu çalışma kapsamında, ADSS maddeleri ölçek formatına adapte edilip kısaltılmış ve Anne Duyarlılık Ölçeği (ADÖ) oluşturulmuştur. Maddelerin oluşturulma sürecinde, anne davranışlarını somutlaştırarak gözlem sırasında araştırmacılara kolaylık sağlamak amacıyla maddelere çeşitli örnekler eklenmiştir. Ayrıca, anne davranışlarının kültürden kültüre değişiklik gösterebildiği göz önüne alınarak (Durgel, Leyendecker, Yağmurlu ve Harwood, 2009; Yaman, Mesman, van IJzendoorn, Bakermans-Kranenburg ve Linting, 2010), örneklerden bazılarının kültüre özgü anne davranışları olması ile de ölçüm aracı zenginleştirilmiştir. ADÖ'nün, anne-çocuk gözlemine dayalı olarak, anne duyarlılığını değerlendirmek için araştırmacılar tarafından kullanılması amaçlanmıştır. ADÖ'nün faktör yapısı ve Türkiye örneklemindeki geçerliği ve güvenilirliği incelenmiştir. Bu doğrultuda, ADÖ'nün çakışmalı geçerliği (*concurrent validity*), Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS; Sümer, Sayıl ve Berument, 2016) kullanılarak, kriter geçerliği (*criterion validity*) ise anne-çocuk arasındaki güvenli bağlanma ve annenin eğitim seviyesi kullanılarak değerlendirilmiştir. ADÖ'nün iç tutarlılık katsayısının yüksek olması, ADÖ'nün anne duyarlılığını ölçen ADSS, TAS-60 ile ölçülen güvenli bağlanma örüntüsü ve annenin eğitimi ile pozitif yönde ilişkili olması beklenmiştir.

Yöntem

Örneklem

Çalışmanın katılımcıları, 120 anne-çocuk çiftinden oluşmaktadır. Katılımcıların %49.2'si İzmir ($N = 59$), %31.7'si Ankara ($N = 38$), %13.3'ü Denizli ($N = 16$) ve %5.8'i Bursa ($N = 7$) illerinde ikamet etmektedir. Çocukların yaşları 18-36 ay aralığında ($Ort = 26.43$, $S = 5.45$) değişmektedir; %46.7'si ($N = 56$) kız, %53.3'ü ($N = 64$) erkektir. Annelerin yaşları ise, 23-44 yaş aralığındadır ($Ort = 32.59$, $S = 4.14$). Annelerin %18'i ($N = 21$) ilköğretim mezunu, %23'ü ($N = 27$) lise mezunu, %45'i ($N = 54$) üniversite mezunu ve %15'i ($N = 18$) lisansüstü eğitim mezunudur. Ayrıca, annelerin %53'ü ($N = 63$) çalışmakta olup, %47'si ($N = 56$) ise herhangi bir işte çalışmamaktadır. Ailelerin toplam çocuk sayılarına bakıldığında ise, ailelerin %52'sinin ($N = 62$) tek çocuğu, %40'ının ($N = 48$) iki çocuğu, %8'inin ($N = 9$) üç çocuğu, %1'inin ($N = 1$) ise dört çocuğu bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Demografik Ölçümler. Bu çalışma kapsamında annelerin yaşları, eğitim durumları, meslekleri, gelir düzeyleri ve medeni halleri, annelerden doldurması istenen demografik bilgi formu aracılığıyla alınmıştır.

Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS). Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS), Pederson ve Moran (1995) tarafından geliştirilmiş olup annelerin çocuklarının ilgi ve bakım ihtiyaçlarına olan duyarlılığını ölçmeyi hedeflemiştir. 90 maddeden oluşan bu ölçüm aracı Sümer, Sayıl ve Berument (2016) tarafından Türkçe'ye adapte edilmiştir. ADSS'nin Türkçe versiyonunun geçerlik çalışmaları 85 anne-çocuk çiftiyle yapılmıştır. Bu kapsamda anne duyarlılığının, çocukların bağlanma örüntüleri, annenin eğitim düzeyi, evlilik doyumu, aile içi iletişim şekilleri ve çocuğun mizacı ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışma bulgularına göre anne duyarlılığı, evlilik doyumu ($r = .36, p < .001$) ve güvenli bağlanma ($r = .29, p < .01$) ile pozitif yönde; aile içinde yapıcı olmayan iletişim ($r = -.22, p < .05$) ve çocuğun negatif duygusallık özelliği ($r = -.21, p < .05$) ile ise negatif yönde anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. Alan yazın ile tutarlı olan bu bulgular, ADSS'nin Türkiye örnekleminde de geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

ADSS, kart sınıflandırma yöntemine dayalı bir ölçüm aracıdır. Ev ziyaretleri sonrasında, anne-çocuk etkileşimindeki anne davranışları gözlemci tarafından değerlendirilmektedir. Gözlemci, öncelikli olarak 90 maddeyi annenin "en sık yaptığı", "orta sıklıkta yaptığı" ve "hiç yapmadığı" davranışlar olmak üzere üç eşit gruba ayırır. Ardından, gözlemci her bir gruptaki 30 maddeyi de kendi içinde 10'ar maddelik 3 gruba ayırarak toplam 9 küme elde eder. Bu gruplandırma sonucunda, uzman araştırmacılar tarafından oluşturulmuş olan "ideal anne" profili ile annelerin sınıflandırma sonucunda ortaya çıkan profili karşılaştırılır. Ardından, annelerin -1 ile +1 değerleri arasında değişen duyarlılık puanları elde edilir. ADSS'nin Türkiye çalışmasında, gözlemciler arası güvenirlik .85 olarak bulunmuştur.

Çocuk Bağlanma Sınıflama Seti-60. Çocuk Bağlanma Sınıflama Seti-45 (Toddler Attachment Sort-45; TAS-45), çocukların bağlanma örüntülerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Bimler ve Kirkland, 2002; Kirkland, Bimler, Drawneek, McKim ve Scholmerich, 2004). TAS-45'in geçerlik çalışması kapsamında (Spieker, Nelson ve Condon, 2011), güvenli bağlanma boyutu ile anne duyarlılığının pozitif yönde ilişkili olduğu rapor edilmiştir ($r = .35, p < .05$). Ayrıca TAS-45'in güvenli bağlanma boyutu ile sosyal yetkinlik ($\beta = .61, p < .001$) ve alıcı dil becerileri ($\beta = .41, p < .05$) arasında pozitif yönde; problem davranışlar ($r = -.64, p < .001$) ile ise negatif yönde ilişki bulunmuştur. Bu bulgular, TAS-45'in geçerli bir ölçüm aracı olduğuna işaret etmektedir.

Türkiye adaptasyon çalışması kapsamında, TAS-45'in maddeleri Türkçe'ye çevrilip Türkiye kültürüne uygun 15 yeni madde eklenerek Çocuk Bağlanma Sınıflama Seti-60 (TTAS-60; Berument ve Sümer, 2013-2017) oluşturulmuştur. TTAS-60 maddeleri üzerinden oluşturulan bağlanma tiplerini yansıtan profiller, "Çok boyutlu ölçekleme (*Multidimensional scaling*)" analizi kullanılarak TAS-45 maddeleri ile karşılaştırılmış ve iki profilin örtüştüğü görülmüştür. Bu sonuç, TTAS-60 ölçüm aracının Türkiye örnekleminde de bağlanma boyutlarını değerlendirmede geçerli olduğunu göstermiştir (Berument ve Sümer, 2013-2017).

Çocukların bağlanma örüntüleri, yaklaşık 1 saat süren ev ziyaretleri sonucunda değerlendirilmektedir. Gözlemciler tarafından 60 madde, kart sınıflandırma yöntemi kullanılarak her bir grupta en fazla 25 madde olacak şekilde toplam 3 gruba (çocuk için uygun olan, uygun olmayan ve gözlemlenmeyen/emin olunamayan) ayrılmaktadır. Daha sonra, çocuğa uygun olan ve uygun olmayan grupta yer alan maddeler kendi içinde çocuğu tanımlama derecesine göre yeniden değerlendirilip-grup başına düşecek madde sayısı sınırlandırması olmaksızın-ikişer gruba daha ayrılmaktadır. Bu sınıflandırma sonucunda her bir çocuk için dört bağlanma örüntüsüne (A = Kaçınan; B = Güvenli; C = Kaygılı-kararsız ve D = Düzensiz) karşılık gelen puanlar elde edilmektedir.

Kodlayıcıların TTAS-60 eğitimi kapsamında, iki araştırmacı, TTAS-60'ın orijinal versiyonunu geliştiren araştırmacılardan (Bimler ve Kirkland, 2002; Kirkland ve ark., 2004) uygulamaya yönelik eğitim almışlardır. Bu kapsamda, çeşitli varsayımsal hikayeler üzerinden kodlamalar yapılmış, gözlem sırasında bağlanma davranışlarının tespit edilmesi üzerine tartışılmış ve kodlamalar sonucu elde edilen profiller incelenmiştir. Sonrasında, diğer iki kodlayıcı da eğitimi daha önce almış olan kodlayıcılardan benzer bir eğitim almışlardır.

Anne Duyarlılık Ölçeği (ADÖ). Bu ölçek, Pederson ve Moran (1995) tarafından geliştirilmiş olan "Maternal Behavior Q-Sort (MBQS)" in Türkçe versiyonu Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS; Sümer, Berument ve Sayıl, 2016) temel alınarak geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı, 18-36 aylık çocukların anneleriyle olan etkileşimlerinde, annelerin çocuklarına yönelik duyarlılığını değerlendirmektir. Ölçeğin maddeleri, ADSS'nin 90 maddesi arasından anne duyarlılığının çeşitli yönlerini bütünü ile yansıtan, anne-çocuk bağlanma üzerinde etkili olabilecek davranışları gösteren; daha kısa sürede gözlemlenebilecek ve objektif olarak değerlendirebilecek olduğu düşünülen 35 madde seçilmiştir. 35 madde arasından 4 madde herhangi bir değişiklik yapılmadan, 9 madde ADSS maddelerinin açıklamalarından birebir olarak, 19 madde biraz değiştirilerek ve 4 madde de tamamen değiştirilerek alınmıştır. Maddeler, daha kolay

gözlemlenebilmesi ve dolayısıyla kodlayıcılar arası tutarlılığın daha kolay sağlanabilmesi amacıyla çeşitli örnekler eklenerek somutlaştırılmıştır. Bu kapsamda, eklenen örneklerden bazıları kültüre uygun anne davranışlarını da yansıtmaktadır. Örneğin, ADSS'deki "Anne çocuğa sınırlendiğinde ya da çocuk annenin istediği şeyi yapmadığında, onunla etkileşimi keser" maddesine ADÖ'de, "Senin annen olmayacağım, seni sevmeyeceğim, sana küstüm/küserim" örneği eklenmiştir (8. madde). Ayrıca, 19. maddeye günlük hayatta kolaylıkla gözlemlenebilecek "kuzucuğum, canım, bir tanem" gibi ifadeler, 9. maddeye ise Türk kültürüne özgü "kendi bildiğini okumak" deyimini, araştırmacıların madde ile ölçülmek istenen davranışı daha iyi anlamaları için eklenmiştir.

35 maddeden oluşan bu ölçek, anne çocuk etkileşiminin gözlemlenebileceği ortalama 1 saatlik 10 video izlenerek kodlanmıştır. Bu süreçte, bazı maddelerin yoruma açık olduğu ve bu durumun değerlendiriciler arası güvenilirliği düşürdüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, bazı maddelerin benzer davranışları ölçerek birbirini tekrar ettiği, bir maddenin ise iki farklı davranışa işaret ettiği ve tek madde içerisinde değerlendirilemeyeceği görülmüştür. Bu sebeplerle, 35 maddeden yoruma açık olan maddeler çıkarılmış, bir madde ikiye bölünmüş ve birbirine benzer maddeler birleştirilerek madde sayısı 29'a düşürülmüştür.

Bu 29 madde, anne çocuk etkileşimini gösteren videolar izlenerek, araştırmacılar tarafından 3'lü Likert tipi ölçek (0 = anneyi tanımlamıyor, 1 = anneyi biraz tanımlıyor, 2 = anneyi kesinlikle tanımlıyor) aracılığıyla puanlanmıştır. Videolarda gözlemlenemeyen maddeler ise "Uygulanabilir Değil" olarak değerlendirilmiştir. Toplam 29 maddeden 13 tanesi (5, 7, 8, 9, 15, 17, 18, 21, 24, 25, 26, 28, 29) ters yüklü maddedir. "Uygulanabilir Değil" olarak değerlendirilen maddeler "0" olarak puanlanıp, her bir maddeden alınan puanlar toplanarak annenin toplam duyarlılık düzeyi belirlenmiştir. Ölçeğin genelinden alınan yüksek puanlar, yüksek düzeyde anne duyarlılığına işaret etmektedir. ADÖ yönergesi, maddeleri ve açıklamaları Ek I'de verilmiştir.

İşlem

Bu çalışma, TÜBİTAK destekli 113K222 kodlu proje kapsamında yapılmıştır. Çalışmanın etik izni, Orta Doğu Teknik Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

Katılımcılar, farklı sosyo-ekonomik düzeylerden kartopu tekniği kullanılarak seçilmiştir. Araştırmanın verileri, iki araştırmacı tarafından 45 dakika ile 1 saat arası süren ev ziyaretleri yoluyla toplanmıştır. Bu süreçte, bir araştırmacı anneye gerekli yönergeleri vererek onu yönlendirmiş ve çocuk ile iletişime geçmiş, diğeri ise yalnızca video kaydı almıştır.

Kısa bir tanışmanın ardından, anneye çalışma hakkında kısa bir bilgi verilip, ev ziyareti süresince yapılması planlananlar kısaca özetlenmiştir. Anneden her zamanki gibi davranması istenmiştir. Bu süreçte, Anne-Çocuk Etkileşimi Gözlem Prosedürü (Bahtiyar, 2015; Berument ve Sümer, 2013-2017) izlenmiş ve aşağıdaki işlemler sırasıyla uygulanmıştır:

- 1) **Serbest oyun:** Anne-çocuğun doğal hallerini gözlemleyebilmek için, ısınma süreci niteliğinde, oyuncaklar çocuğun önüne konularak 10 dakika boyunca birlikte oynamalarına izin verilmiştir.
- 2) **Ayrılma – geri dönüş:** Anneden odadan ayrılması ve 5 dakika sonra geri gelmesi istenmiştir. İlk 1 dakika boyunca çocuk kendi halinde oynarken gözlemlenmiş, ardından, araştırmacı çocuğa yaklaşım birlikte oynamayı teklif etmiştir. Çocuğun kabul etmesi halinde 4 dakika boyunca araştırmacı ve çocuk birlikte oynamıştır.
- 3) **Yapboz:** Çocuğa gelişimsel düzeyine göre biraz zor bir yapboz verilerek, anneden çocuğuna yardımcı olması istenmiştir. Bu süreçte, annenin bu durumla nasıl başa çıktığı gözlemlenmiştir.
- 4) **Ara öğün:** Anneden çocuğuna herhangi bir şey yedirmesi istenmiştir. Bu süreçte, çocuğunun istekleri karşısındaki duyarlılığı gözlemlenmiştir.
- 5) **Robot/Palyaço maskesi:** Çocuğun yakınına, hafif düzeyde stres tetikleyici etken olarak ışıklı, konuşan ve hareket eden bir robot bırakılmıştır. Eğer çocukta hiçbir stres veya rahatsızlık belirtisi gözlemlenmezse, alternatif bir stres tetikleyici olarak palyaço maskesi kullanılmış, araştırmacı maskelyi takıp çocuğu oyuna davet etmiştir. Bu süreçte, annenin çocuğunun ihtiyaçlarına nasıl cevap verdiği, verdiği cevabın etkinliği ve zamanlaması gözlemlenmiştir.
- 6) **Tişört:** Araştırmacı, çocuğa bir tişört hediye etmiş ve anneden çocuğuna bu tişörtü giydirmesi istenmiş ve annenin çocuğunun isteklerine olan duyarlılığı gözlemlenmiştir.
- 7) **Hediye ve anketler:** Çocuğa çalışmaya katılımından dolayı bir oyuncak hediye edilmiştir. Anneye de anketler verilerek, bu sırada annenin başka bir işle meşgul iken çocuğunun ihtiyaçlarına nasıl cevap verdiğini gözlemleyebilmek amacıyla video çekimine devam edilmiştir.

Veri toplama işlemi tamamlandıktan sonra 10 video üzerinden, kodlayıcılar arası tutarlılığı sağlamak amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Geriye kalan 110 video kaydının; birincil kodlayıcı tamamını, üç farklı ikincil kodlayıcı ise yaklaşık 35'er tanesini ayrı ayrı kodlamışlardır. Tüm videolar için, aynı videoyu kodlayan iki kodlayıcıdan biri, veri toplama sürecine dahil olmamıştır. Kodlayıcılar arası tutarlılığı .70'in altında olan videolar, araştırmacılar tarafından tekrar izlenerek, ortak bir şekil-

de yeniden kodlanmıştır. TTAS-60 ve ADÖ kodlamaları videoların izlenmesinin hemen ardından eş zamanlı olarak yapılmıştır. ADSS ise, bu dört kodlayıcıdan farklı, daha önce ADSS uygulama eğitimi almış bir araştırmacı tarafından kodlanmıştır.

Bulgular

Ön-analizler

Oluşturulan anne duyarlılığı ölçeğinin, kodlayıcılar arası güvenilirlik analizleri, r_{wg} katsayı yöntemi (James, Demaree ve Wolf, 1984) kullanılarak yapılmıştır. Bu yöntem, değerlendiriciler arası puanlarda uzlaşmayı temel alan bir endekstir. Diğer uzlaşma temelli endekslerle kıyasla (örn., Sınıf İçi Korelasyon Katsayısı), güvenilirlik katsayısı değerini azaltabilen düşük varyans ve ranj sınırlamasından etkilenmemekte ve beklenen varyansı hesaba katarak değerlendirme yapmaktadır (James ve ark., 1984; 1993). Dolayısıyla, ADÖ'nün 3'lü Likert tipi bir ölçüm baz alınarak değerlendirildiği göz önüne alındığında, ranj sınırlaması ve varyansın düşük olması sebebiyle, kodlayıcılar arası güvenilirliği değerlendirmek için r_{wg} yöntemi kullanılmıştır. Kesme noktası olarak .70 belirlenmiş olup, bu değer in altında kalan 15 video iki kodlayıcı tarafından tekrar izlenerek ortak bir şekilde yeniden kodlanmıştır.

Faktör Analizi

ADÖ'nün faktör yapısını incelemek için ölçeğin 29 maddesi kullanılarak temel bileşenler (faktör) analizi yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce, ters yüklü maddeler çevrilerek, bütün maddelerde yüksek puanlar yüksek düzeyde anne duyarlılığı gösterecek şekilde düzenlenmiştir. Cattell'in "yamaç birikinti grafiği (*scree plot*)" incelendiğinde, 3 faktörlü bir yapı görülmüştür. Maddeler teorik olarak birbirleriyle ilişkili ve aralarındaki korelasyon yüksek olduğundan "Direct Oblimin" rotasyonu kullanılmıştır. Verinin faktör analizi için uygun olup olmadığını kontrol etmek için Kaiser-Meyer-Olkin değerine bakılmış ve .88 olarak bulunmuştur. Ayrıca, Bartlett Küresellik Testi'nin anlamlı olduğu görülmüştür $\chi^2(406, N = 120) = 2018.67, p < .001$. Bu değerlere bakılarak, verinin faktör analizine uygun olduğu söylenebilir.

Üç faktörlü yapı, toplam varyansın % 51.38'ini açıklamıştır. Birinci faktör, varyansın %35.27'sini, ikinci faktör varyansın %10.07'sini, ve üçüncü faktör varyansın %6.04'ünü açıklamıştır. Birinci faktör, 14 maddeden oluşmaktadır ve "destekleme/teşvik etme" olarak adlandırılmıştır. Maddelerin faktör yükleri, .46 ("Annenin gösterdiği duygu, çocuğun gösterdiği duygu (*affect*) ile uyumsuzdur, örtüşmez") ile .84 ("Çocuğun, çevreyi/ oyuncakları keşfetme isteğini fark eder, onu keşif yapabilmesi için destekler/ teşvik eder") arasında

değişmektedir. Ancak, 7. madde ("Annenin gösterdiği duygu, çocuğun gösterdiği duygu (*affect*) ile uyumsuzdur, örtüşmez") ve 22. madde ("Çocukla etkileşimi olumlu hareketler, sesler ve çocuğa gülümsemelerle şekillenir; etkileşimden keyif aldığı belirgindir") hem birden fazla faktöre çok yakın yüklendikleri için, hem de teorik olarak faktör içeriğiyle uyumadıkları için ölçekten çıkarılmıştır. İkinci faktör, 8 maddeden oluşmaktadır ve "çocuğun ihtiyacını karşılama" olarak adlandırılmıştır. Maddelerin faktör yükleri, .52 ("Çocuk sıkıntıda olduğunda, anne ona bakar, durumuyla ilgili yorum yapar; ancak çocuğun ihtiyacını karşılama için hiçbir şey yapmaz") ile .78 ("Anne, çocuğun verdiği işaretilerin farkında olmanın yanı sıra aynı zamanda bunlara cevap da verir") arasındadır. Üçüncü faktör ise 7 maddeden oluşmaktadır ve "duygusal sıcaklık" olarak adlandırılmıştır. Maddelerin faktör yükleri, .49 ("Odadan ayrılırken çocuğa gittiğini belli eder/ açıklama yapar; odaya tekrar girdiğinde de selamlar") ile .71 ("Sevgisini şefkatle dokunarak, okşayarak, öpüp kucaklayarak gösterir") arasındadır. Tüm maddelerin faktör yükleri Tablo 1'de gösterilmiştir. Birinci faktörün iç tutarlılık katsayısı .91, ikinci faktörün iç tutarlılık katsayısı .80, üçüncü faktörün iç tutarlılık katsayısı ise .78 olarak bulunmuştur. Ayrıca, bütün ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .92'dir. ADÖ'nün üç alt boyutunun kendi aralarındaki korelasyon katsayılarına bakıldığında ise, destekleme/teşvik etme ile çocuğun ihtiyacını karşılama ($r = .47, p < .001$) ve duygusal sıcaklık ($r = .54, p < .001$), ayrıca çocuğun ihtiyacını karşılama ile duygusal sıcaklık ($r = .53, p < .001$) arasında pozitif yönde anlamlı düzeyde korelasyon bulunmuştur.

ADÖ'nün iki yarı güvenilirlik analizi, seçkisiz olarak belirlenmiş olan 14 ve 13 madde için yapılmıştır. İki yarıya bölünen maddeler arasındaki Pearson korelasyonu .73 ve Spearman-Brown korelasyonu ise .84'tür. İlk yarının iç tutarlılık kat sayısı .89, ikinci yarının iç tutarlılık kat sayısı ise .82 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değerler, ölçek maddelerinin bir bütün olarak değerlendirilebileceğini göstermiştir.

Geçerlik Çalışmaları

Oluşturulan bu ölçeğin geçerlik karşılaştırması için, standart bir ölçüm aracı olan Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS) kullanılmıştır. Bu bağlamda, bu ölçüm aracının eğitimini almış bir uzman, 90 video arasından geneli yansıttığı düşünülerek seçilen 30 video için ADSS kodlaması yapmıştır. Otuz videonun seçiminde, farklı sosyo-ekonomik düzeylerden katılımcıların olmasına özen gösterilmiş, farklı tiplerde anne-çocuk davranış örüntülerinin gözlemlenebildiği videolar göz önünde bulundurulmuştur. Yapılan korelasyon analizi sonucuna göre, ADÖ ve ADSS arasındaki korelasyonun

.67 ($p < .001$) olarak bulunması ölçeğin çakışmalı geçerliğinin olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin kriter geçerliğini test etmek amacıyla, ADÖ ile güvenli bağlanma ve ADÖ ile annenin eğitim düzeyi arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Güvenli bağlanma ($r = .42, p < .001$) ve annenin eğitimi ($r = .44, p < .001$) ile pozitif yönde ve anlamlı şekilde ilişkili olması, ADÖ'nün kriter geçerliğinin de olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Bu çalışma kapsamında, Anne Davranışları Sınıflandırma Seti (ADSS) maddelerinden yola çıkılarak, anne duyarlılığını pratik bir şekilde değerlendirmek amacıyla Anne Duyarlılık Ölçeği (ADÖ) oluşturulmuştur. Bu bağlamda, ADÖ'nün faktör yapısı incelenmiş ve ölçeğin üç alt boyuttan oluştuğu görülmüştür. Birinci faktör, "destekleme/teşvik etme"; ikinci faktör, "çocuğun ihtiyacını karşılama"; üçüncü faktör ise "duygusal sıcaklık" olarak adlandırılmıştır. Son haliyle, ölçek 27 maddeden oluşmaktadır. Her üç boyutun da iç tutarlıklarının yeterli düzeyde olduğu görülmüştür.

ADÖ'nün çakışmalı (*concurrent*) geçerliği, alan yazında sıklıkla kullanılan ADSS (örn., Bernier, Carlson ve Whipple, 2010; Forbes, Evans, Moran ve Pederson, 2007; Moss ve ark., 2011; Orta, 2015; Pereira ve ark., 2012) ile korelasyonuna bakılarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, ADÖ'nün ADSS ile yüksek bir korelasyona sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu da ADÖ'nün çakışmalı geçerliğinin olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, oluşturulan bu ölçeğin anne duyarlılığını ADSS ile benzer şekilde ölçtüğü görülmüştür. ADÖ'nün kriter (*criterion*) geçerliği ise, ölçeğin tamamı ve alt boyutları ile güvenli bağlanma ve annenin eğitimi arasındaki ilişki incelenerek değerlendirilmiştir. Hem ölçeğin geneliyle hem de alt boyutlarıyla bulunan anlamlı korelasyonlar, ADÖ'nün kriter geçerliğinin olduğunu göstermektedir. Anne duyarlılığı ile güvenli bağlanma arasındaki ilişki, alan yazındaki pek çok çalışma ile de desteklenmektedir (örn., Behrens, Parker ve Haltigan, 2011; Moran, Lindsey, Evans, Tarabulsy ve Madigan, 2008; Wolff ve van Ijzendoorn, 1997). Annelerin destekleyici/teşvik edici davranışlarda bulunmasının, çocuğun ihtiyaçlarına cevap veren ve ona sıcaklık gösteren davranışlarının, çocukları ile güvenli bağlanma ilişkisi kurmalarındaki önemi vurgulanmaktadır (Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978; Booth, Rubin ve Rose-Krasnor, 1998; Dallaire ve Weinraub, 2005; NICHD Early Child Care Research Network, 1997). Ancak ilgili alan yazında, ADSS'nin güvenli bağlanma ile ilişkisi istatistiksel olarak anlamlı olarak rapor edilmesine rağmen (örn., Behrens ve ark., 2011; Posada, Carbonell, Alzate ve Plata, 2004; Tara-

bulsy ve ark., 2009), bu çalışmada anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Bu beklenmedik sonucun, yapılan analizin 30 kişilik bir örneklem ile test edilmesi sebebiyle ortaya çıkmış olabileceği düşünülmektedir. Bu durumun örneklem küçüklüğünden kaynaklanıp kaynaklanmadığını test etmek amacıyla, aynı 30 katılımcı üzerinden, ADÖ'nün güvenli bağlanma ile korelasyonu incelenmiş ve anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Oysa ki, yukarıda da belirtildiği üzere, bu analiz 120 katılımcı üzerinden yapıldığında, korelasyon anlamlı olarak bulunmuştur (bkz. Tablo 2). Dolayısıyla, ADSS ile güvenli bağlanma arasındaki istatistiksel olarak anlamsız olan ilişki, katılımcı sayısının az olmasına bağlanabilir. Öte yandan, ADSS ile ADÖ'nün alt boyutlarından duygusal sıcaklık ve destekleme/teşvik etme arasındaki ilişki anlamlı iken, çocuğun ihtiyacını karşılama ile olan korelasyon anlamlı değildir. Gelecekteki çalışmalar daha büyük örneklemle bu ilişkiyi tekrar test etmelidir. ADSS ile ADÖ'nün toplamları arasındaki ilişkinin anlamlı olması ve alan yazında anne duyarlılığı, toplam puan kullanılarak değerlendirildiği için, anne duyarlılığı test edilmek istendiğinde ADÖ'nün toplam puanını kullanmak uygundur.

Çalışmanın Sınırlılıkları ve Güçlü Yanları

Çalışmanın birtakım sınırlılıklarını incelediğimizde, bu sınırlılıklardan ilki, ev ziyareti yoluyla veri toplamanın zorluğundan dolayı, katılımcı sayısının az olmasıdır. Çalışmanın bir başka sınırlılığı ise, ev ziyaretleri sırasında video çekimi alınmasıdır. Özellikle annelerin, video çekiminden dolayı doğal hallerini sergilemekte zorlanabildikleri gözlenmiştir. Ancak, bu yöntem alan yazında sıklıkla kullanılmakta olup (Gardner, 2000), dezavantajlarına rağmen anne-çocuk ilişkisinin pek çok yönden gözlemlenmesine imkân sağlamaktadır (Forehand ve McMahon, 1981; Mash ve Barkley, 1986; Robinson ve Eyberg, 1981; Wahler, House ve Stambaugh, 1976).

Öte yandan, bu çalışmanın pek çok güçlü yanı olduğu da görülmektedir. Bunlardan ilki, ADÖ'nün maddeleri oluşturulurken, anne duyarlılığının kültüre özgü yanları da dikkate alınarak eklenen örnek ifadelerle birlikte daha kolay gözlemlenebilir olmasıdır. Ayrıca bu çalışmanın örnekleminin, düşük, orta ve yüksek sosyo-ekonomik düzeylerden eşit sayıda olmak üzere Türkiye'nin birçok şehirden alınmış olması, çalışmanın genellebilirliğini artırmaktadır. Dolayısıyla, oluşturulan ölçüm aracı, her sosyo-ekonomik düzeydeki anne-çocuk çifti için kullanılabilir. Bunların yanı sıra ADÖ, anne duyarlılığını ADSS'den farklı olarak, kart sınıflandırma yöntemi yerine, Likert derecelendirmesi yöntemiyle değerlendirmektedir. Kart sınıflandırma yönteminin çeşitli avantajları olmasına rağmen (Waters ve Deane, 1985), oluşturulan bu Likert-tipi ölçek, ADSS'ye kıyasla daha

Tablo 1. Anne Duyarlılık Ölçeği'nin Faktör Yapısı

Maddeler	Destekleme/ Teşvik Etme	Çocuğun İhtiyacını Karşılama	Duygusal Stıaklık
13. Çocuğun, çevreyi/ oyuncakları keşfetme isteğini fark eder, onu keşif yapabilmesi için destekler/teşvik eder.	.84		
28. Anne çocuğu azarlar, eleştirir, çocuğa karşı negatiftir.	.82		
03. Etkileşimler çocuğun ilgisi, dikkati ve isteğine göre şekillenir, anne çocuğu istemediği bir şey için zorlamaz.	.78		
04. Çocuk, bir oyuncakla oynamaktan/bir faaliyet yapmaktan keyif alırken, anne çocuğun ilgisini çeken şeylere yoğunlaşır, onun oyununu kesmez.	.78		
12. Anne çocuğun, bağımsızlığını gösterme, özgürce keşfetme ve çevresini tanıma isteklerini herhangi bir sınırlama koymadan kabul eder.	.75		
09. Oyun sırasında, çocuk başka bir tarafa yönelerek/reddederek aktiviteyi sevmeyeğine ya da aktiviteyle ilgilenmediğine dair ipuçları vermesine rağmen, anne etkileşimi sürdürmeye devam eder, kendi bildiğini okur.	.73		
06. Annenin çocuk ile sözel/davranışsal etkileşiminin hızı ve zamanlaması uygun/senkronizedir. Çocuğun aktivite seviyesi ile uyumaktadır (<i>turn-taking</i>).	.71		
14. Anne, çocuğu ile etkileşimi sırasında, çocuğun oyununu (örn.; yap-boz) desteklemeye (<i>scaffolding</i>) önem verir.	.70		
26. Annenin tahammülü düşüktür, çocuğun ilgi, bakımı ihtiyaçları karşısında bunılır, ya sabırsız-kızgın ya da pasif-ylgın olabilir.	.60		
05. Çocuğu bir faaliyetten diğerine aniden geçirir, yumuşak bir geçiş için imkân tanımaz.	.59		
08. Anne çocuğa sınırlendirdiğinde ya da çocuk annenin istediği şeyi yapmadığında, onunla etkileşimi keser veya "Senin annen olmayacağım", "Seni sevmeyeceğim", "Sana küstüm/küserim" gibi ifadeler kullanır.	.47		
29. Etkileşimi/teması devam ettirmek için çocukla dalga geçer, ona sataşır. Örneğin, çocuk bir şeyi yapmadığında güler; oyuncak önerip çocuk ilgi gösterdiğinde, oyuncuğu ulaşamayacağı bir yere koyar; çocuk hoşlanmasa bile güldüklamaya devam eder.	.46		
02. Anne, çocuğun verdiği işaretlerin farkında olmanın yanı sıra aynı zamanda bunlara cevap da verir (örn.; çocuk oyuncuğunu getirip anneye gösterdiğinde, anne çocuğa ilgisini gösterir).	.78		
18. Anne sadece çok uzun süren veya çok şiddetli olan sıkıntılara tepki verir. Aksi takdirde, çocuğun sıkıntılarına/huzursuzluğuna karşı ilgisizdir. Örneğin, çocuk sızlandığında veya iç çekme gibi stres belirtileri gösterdiğinde bile tepki vermez.	.76		

Tablo 1. Anne Duyarlılık Ölçeği'nin Faktör Yapısı (devamı)

Maddeler	Destekleme/ Teşvik Etme	Çocuğun İhtiyacını Karşılama	Duyusal Stacaklık
16. Çocuğun ihtiyacı olduğunda (ağladığında/üzüldüğünde, öfkelenmiş hissettiğinde, engellenmiş hissettiğinde, korktuğunda), anne anında çocukla ilgilenir.		.70	
10. Anne çocuğun neye ihtiyacı olduğunu anlar, tahminle buluyormuş gibi değildir.		.67	
01. Çocuğun yönelttiği olumlu işaretleri (örn.; sesler çıkarma, gültücutükler, uzanmalar gibi) veya etkileşime girme çabalarını fark eder.		.66	
11. Ziyaretiyle sohbet gibi başka faaliyetler yaparken bile, çocuğun stres içeren ve içermeyen tüm işaretlerine cevap verir.		.62	
15. Annenin, sıkıntı durumlarındaki müdahaleleri etkili değildir, çocuğu sakinleştirmez.		.60	
17. Çocuk sıkıntıda olduğunda, anne ona bakar, durumuyla ilgili yorum yapar; ancak çocuğun ihtiyacını karşılamak için hiçbir şey yapmaz.		.52	
20. Sevgisini şefkatle dokunarak, okşayarak, öpüp kucaklayarak gösterir. (Sevginin fiziksel ifadesi)			.71
21. Sevginin gösterilmesi aceleyle ve zorunluluk icabıdır (örn., çocuğun üzerine eğilip kafasına soğuk bir öpüçük kondurur), sıcak değil yapmacıktır.			.70
19. Anne, olumlu duygularını çocuğa içinden gelerek gösterir. Örneğin, çocuğa güzel şeyler (örn., kuzucuğum, canım, bir tanem) söyler. (Sevginin sözel ifadesi)			.67
24. Anne, çocuk ile etkileşimi sırasında uzak ve kopuktur.			.63
25. Etkileşimleri, keyifli olmaktan çok zorunluluk gibidir.			.63
23. Anne çocuğu kucacağına aldığında rahattır, yakın teması sağlayacak şekilde, çocuğu kendi vücuduyla uyum içinde sarar.			.52
27. Odadan ayrılırken çocuğa gittiğini belli eder/ açıklama yapar; odaya tekrar girdiğinde de selamlar (Bu davranış, müdahaleci (intrusive) değildir.)			.49

Tablo 2. Değişkenler Arası Korelasyonlar

	ADÖ	Destekleme/ Teşvik Etme	Çocuğun İhtiyacını Karşılama	Duygusal Sıcaklık	Güvenli Bağlanma	Annenin Eğitim Düzeyi	ADSS
ADÖ	1	.89***	.75***	.80***	.42***	.44***	.67***
Destekleme/ Teşvik Etme		1	.47***	.54***	.27**	.42***	.72***
Çocuğun İhtiyacını Karşılama			1	.53***	.49***	.29**	.25
Duygusal Sıcaklık				1	.36***	.33***	.45*
Güvenli Bağlanma					1	.11	.08
Annenin Eğitim Düzeyi						1	.34 ^a
ADSS							1

Not 1. *** $p < .001$, ** $p < .01$, * $p < .05$, ^a $p < .07$

Not 2. Tabloda verilen ADSS korelasyonları 30 katılımcı üzerinden, diğer değişkenlerin korelasyonları ise 120 katılımcı üzerinden hesaplanmıştır.

az madde ile anne duyarlılığını ölçebilmesi, daha kısa bir gözlem sürecine ihtiyaç duyması, pratik bir kodlama sistemine sahip olması ve uygulayıcıların daha kısa sürede eğitilebilmesi açısından çalışmalarda kullanım kolaylığı sağlamaktadır. Ayrıca, ADSS kodlamasında, orta kategoriye çoğunlukla dolgu maddeleri ve gözlemlenemeyen maddelerin konumlandırıldığı bilinmektedir. Özellikle gözlemlenemeyen maddelerin çok sayıda olması durumunda, maddelerin gruplara eşit olarak sınıflandırılması zorunluluğu gözlemlerin kodlamada tam olarak yansıtılmamasına neden olabilmektedir. Bu nedenlerle, maddelerin herhangi bir zorlama olmadan değerlendirilmesi açısından, Likert tipi ölçeğin daha avantajlı olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışma kapsamında, ADÖ'nün kriter geçerliği, yalnızca çocuklardaki güvenli bağlanma örüntüsü ile test edilmiştir. Alan yazında, anne duyarlılığının çocukların duygusal (örn; Shipman ve Zeman, 1999), bilişsel (örn; Lemelin, Tarabulsy ve Provost, 2006) ve davranışsal gelişimleri (örn; Bakermans-Kranenburg ve van IJzendoorn, 2006) ile de ilişkili olduğu bulunmuştur. Bu sebeple, gelecek çalışmalarda ADÖ'nün, çocukların diğer alanlardaki gelişimsel süreçleri ile ilişkileri de incelenebilir. ADÖ, bu çalışma kapsamında, 18-36 ay aralığındaki çocukların annelerinin duyarlılığını değerlendirmek için kullanılmıştır. Sonraki çalışmalar için de, ADÖ'nün bu yaş aralığında çocuğu olan anneler için kullanılması tavsiye edilmektedir. Gerekli görülürse durumlarda yaş aralığı 18'den 40 aya kadar genişletilebilir. Ancak, 18 aydan daha küçük çocuklarda uygulanması, dil ve motor gelişim düzeyleri nedeniyle bazı maddelerin gözlemlenmesini zorlaştırabileceğinden önerilmemektedir. Özetle, bu çalışmanın bulguları, alan yazına kazandırılan Anne Duyarlılık Ölçeği'nin güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir. Ayrıca, kısa sürede uygulanabilen pratik bir ölçüm aracı olması ve her sosyo-ekonomik düzeyden anne-çocuk çifti için kullanılabilmesi sebebiyle, anne duyarlılığını inceleyen gelecek çalışmalar için kullanılması tavsiye edilen bir ölçüm aracıdır.

Kaynaklar

- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E. ve Wall, S. N. (1978). The development of child-mother attachment. In *Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation* (pp. 1-29). Hove, UK: Psychology Press.
- Bahtiyar, B. (2015). *The effects of parenting and child temperament on anxiety problems among toddlers: The mediating role of mother-child attachment*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bailey, H. N., Biscaglia, R., Roche, J., Jenkins, J. ve Moran, G. (2009). Psychometric properties of a short version of the Maternal Behavior Q-sort: What you need to know before analyzing the data. *Psychology Presentations. Paper 8*.
- Bakermans-Kranenburg, M. J. ve van IJzendoorn, M. H. (2006). Gene-environment interaction of the dopamine D4 receptor (DRD4) and observed maternal insensitivity predicting externalizing behavior in preschoolers. *Developmental Psychobiology, 48*, 406-409. doi: 10.1002/dev.20152
- Behrens, K. Y., Parker, A. C. ve Haltigan, J. D. (2011). Maternal sensitivity assessed during the strange situation procedure predicts child's attachment quality and reunion behaviors. *Infant Behavior Development, 34*, 378-381. doi:10.1016/j.infbeh.2011.02.007
- Bernier, A., Carlson, S. M. ve Whipple, N. (2010). From external regulation to self-regulation: Early parenting precursors of young children's executive functioning. *Child Development, 81*, 326-339. doi:10.1111/j.1467-8624.2009.01397.x
- Berument, S. K. ve Sumer, N. (2013-2017). Longitudinal investigation of the effects of temperament, and care type on the developmental outcomes of infant and children who are under the care of social services. Funded by The Scientific and Technological Research Council of Turkey.
- Bimler, D. ve Kirkland, J. (2002). Unifying versions and criterion sorts of the AQS with a spatial model. *The Canadian Journal of Infancy and Early Childhood, 9*(1), 1-21.
- Booth, C. L., Rubin, K. H. ve Rose-Krasnor, L. (1998). Perceptions of emotional support from mother and friend in middle childhood: Links with social-emotional adaptation and preschool attachment security. *Child Development, 69*, 427-442. doi:10.2307/1132176
- Boroş, S., Visu-Petra, L. ve Cheie, L. (2007). A Q-Sort analysis investigating the social perception of a chronic disease: Between sympathy and stigma. *Cognition, Brain, Behavior, 11*(2), 437-459.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment* (2. ed., Vol. 1). New York: Basic Books.
- Broom, B. L. (1994). Impact of marital quality and psychological well-being on parental sensitivity. *Nursing Research, 43*(3), 138-143.
- Brown, S. R. (1996). Q methodology and qualitative research. *Qualitative Health Research, 6*(4), 561-567.
- Coppola, G., Vaughn, B. E., Cassibba, R. ve Costantini, A. (2006). The attachment script representation procedure in an Italian sample: Associations with

- Adult Attachment Interview scales and with maternal sensitivity. *Attachment & Human Development*, 8, 209–219. doi:10.1080/14616730600856065
- Crnic, K. A. ve Low, C. (2002) Everyday stresses and parenting. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of Parenting: Practical Issues in Parenting*. (pp. 243–267). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Dallaire, D. H. ve Weinraub, M. (2005). Predicting children's separation anxiety at age 6: The contributions of infant–mother attachment security, maternal sensitivity, and maternal separation anxiety. *Attachment & Human Development*, 7, 393–408. doi:10.1080/1461673 0500365894
- van Doesum, K. T. M., Hosman, C. M. H., Riksen-Walraven, J. M. ve Hoefnagels, C. (2007). Correlates of depressed mothers' sensitivity toward their infant: The role of maternal, child, and contextual characteristics. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 46, 747–756. doi:10.1097/CHI.0b013e318040b272
- Drake, E. E., Humenick, S. S., Amankwaa, L., Younger, J. ve Roux, G. (2007). Predictors of maternal responsiveness. *Journal of Nursing Scholarship*, 39, 119–125. doi:10.1111/j.1547-5069.2007.00156.x
- Durgel, E. S., Leyendecker, B., Yagmurlu, B. ve Harwood, R. (2009). Sociocultural influences on German and Turkish immigrant mothers' long-term socialization goals. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(5), 834–852.
- Forbes, L. M., Evans, E. M., Moran, G. ve Pederson, D. R. (2007). Change in atypical maternal behavior predicts change in attachment disorganization from 12 to 24 months in a high-risk sample. *Child Development*, 78, 955–971. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01043.x
- Forehand, R. L. ve McMahon, R. J. (1981). *Helping the noncompliant child: A clinician's guide to parent training*. New York: Guilford press.
- Gardner, F. (2000). Methodological issues in the direct observation of parent–child interaction: Do observational findings reflect the natural behavior of participants? *Clinical Child and Family Psychology Review*, 3, 185–198. doi:10.1023/A:1009503409699
- Han, Y. O. (2002). The effect of a maternal attachment style on child behavior problems: A cross cultural study of Korea and America. *Korean Journal of Clinical Psychology*, 21, 361–376. doi:10.1111/j.1741-3737.2002.00054.x
- James, L. R., Demaree, R. G. ve Wolf, G. (1984). Estimating within-group interrater reliability with and without response bias. *Journal of Applied Psychology*, 69(1), 85–98.
- James, L. R., Demaree, R. G. ve Wolf, G. (1993). r_{wg} : An assessment of within-group interrater agreement. *Journal of Applied Psychology*, 78(2), 306–309.
- Kemppinen, K., Kumpulainen, K., Moilanen, I. ve Ebeling, H. (2006). Recurrent and transient depressive symptoms around delivery and maternal sensitivity. *Nordic Journal of Psychiatry*, 60, 191–199. doi:10.1080/08039480600635975
- Kirkland, J., Bimler, D., Drawneek, A., McKim, M. ve Schölmerich, A. (2004). An alternative approach for the analyses and interpretation of attachment sort items. *Early Child Development and Care*, 174, 701–719. doi:10.1080/0300443042000187185
- Leerkes, E., Blankson, A. ve O'Brien, M., (2009). Differential effects of maternal sensitivity to infant distress and non-distress on social-emotional functioning. *Child Development*, 80, 762–775. doi:10.1111/j.1467-8624.2009.01296.x
- Lemelin, J. P., Tarabulsky, G. M. ve Provost, M. A. (2006). Predicting preschool cognitive development from infant temperament, maternal sensitivity, and psychosocial risk. *Merrill Palmer Quarterly*, 52(4), 779–806.
- Mash, E. J. ve Barkley, R. (1986). Assessment of family interaction with the Response Class Matrix. In R. J. Prinz (Ed.), *Advances in behavioral assessment of children and families*, (Vol. 4, pp. 29–67). London: Jessica Kingsley Publisher.
- Meins, E., Fernyhough, C., Fradley, E. ve Tuckey, M. (2001). Rethinking maternal sensitivity: Mothers' comments on infants' mental processes predict security of attachment at 12 months. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42, 637–648. doi:10.1111/1469-7610.00759
- Mertesacker, B., Bade, U., Haverkock, A. ve Pauli-Pott, U. (2004). Predicting maternal reactivity/sensitivity: The role of infant emotionality, maternal depressiveness/anxiety, and social support. *Infant Mental Health*, 25, 47–61. doi:10.1002/imhj.10085
- Mills-Koonce, W. R., Gariépy, J. L., Propper, C., Sutton, K., Calkins, S., Moore, G. ve Cox, M. (2007). Infant and parent factors associated with early maternal sensitivity: a caregiver-attachment systems approach. *Infant Behavior Development*, 30, 114–126. doi:10.1016/j.infbeh.2006.11.010
- Moran, G., Forbes, L., Evans, E., Tarabulsky, G. M. ve Madigan, S. (2008). Both maternal sensitivity and atypical maternal behavior independently predict attachment security and disorganization in adolescent mother–infant relationships. *Infant Behavior and Development*, 31, 321–325. doi:10.1016/j.infbeh.2007.12.012
- Moss, E., Dubois-Comtois, K., Cyr, C., Tarabulsky, G. M., St-Laurent, D. ve Bernier, A. (2011). Efficacy of a

- home-visiting intervention aimed at improving maternal sensitivity, child attachment, and behavioral outcomes for maltreated children: A randomized control trial. *Development and Psychopathology*, 23, 195-210. doi:10.1017/S0954579410000738
- NICHD Early Child Care Research Network. (1997). The effects of infant childcare on infant-mother attachment security: Results of the NICHD Study of Early Care. *Child Development*, 68, 860 – 879. doi:10.2307/1132038
- Orta, İ. M. (2015). Early parenting support: Application of an intervention program to enhance maternal sensitivity in Turkey. (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Pederson, D. R. ve Moran, G. (1995). A categorical description of infant-mother relationships in the home and its relation to Q-sort measures of infant-mother interaction. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 60, 111-132. doi:10.1111/j.1540-5834.1995.tb00207.x
- Pederson, D. R., Moran, G., Sitko, C., Campbell, K., Ghesquire, K. ve Acton, H. (1990). Maternal sensitivity and the security of infant-mother attachment: A Q-sort study. *Child Development*, 61, 1974-1983. doi:10.2307/1130851.
- Pereira, J., Vickers, K., Atkinson, L., Gonzalez, A., Wekerle, C. ve Levitan, R. (2012). Parenting stress mediates between maternal maltreatment history and maternal sensitivity in a community sample. *Child Abuse & Neglect*, 36, 433-437. doi:10.1016/j.chiabu.2012.01.006
- Posada, G., Carbonell, O. A., Alzate, G. ve Plata, S. J. (2004). Through Colombian lenses: ethnographic and conventional analyses of maternal care and their associations with secure base behavior. *Developmental Psychology*, 40, 508-518. doi:10.1037/0012-1649.40.4.508
- Robinson, E. A. ve Eyberg, S. M. (1981). The dyadic parent-child interaction coding system: standardization and validation. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 49, 245-250. doi:10.1037/0022-006X.49.2.245
- Rochat, P. R. (2001). Social contingency detection and infant development. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 65, 347-360. doi: 10.1521/bumc.65.3.347.19847
- Shipman, K. L. ve Zeman, J. (1999). Emotional understanding: A comparison of physically maltreating and nonmaltreating mother-child dyads. *Journal of Clinical Child Psychology*, 28, 407-417. doi:10.1207/S15374424jccp280313
- Shipman, K. L. ve Zeman, J. (2001). Socialization of children's emotion regulation in mother-child dyads: A developmental psychopathology perspective. *Development and Psychopathology*, 13(2), 317-336.
- Spieker, S., Nelson, E. M. ve Condon, M. C. (2011). Validity of the TAS-45 as a measure of toddler-parent attachment: Preliminary evidence from Early Head Start families. *Attachment & Human Development*, 13(1), 69-90.
- Sümer, N., Sayıl, M. ve Berument, S. (2016). *Anne duyarlılığı ve çocuklarda bağlanma: Anne davranışları sınıflandırma seti ve bağlanma davranışları sınıflandırma seti Türkçe uyarlama çalışması*. İstanbul: Koç Yayınları.
- Tarabulsky, G. M., Provost, M. A., Bordeleau, S., Trudel-Fitzgerald, C., Moran, G., Pederson, D. R.,... Pierce, T. (2009). Validation of a short version of the maternal behavior Q-set applied to a brief video record of mother-infant interaction. *Infant Behavior and Development*, 32, 132-136. doi:10.1016/j.infbeh.2008.09.006
- van Zeijl, J., Mesman, J., van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., Juffer, F., Stolk, M. N.,... Alink, L. R. A. (2006). Attachment-based intervention for enhancing sensitive discipline in mothers of 1- to 3-year-old children at risk for externalizing behavior problems: A randomized controlled trial. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74, 994-1005. doi:10.1037/0022-006X.74.6.994.
- Wahler, R., House, A. ve Stambaugh, E. (1976). *Ecological assessment of child problem behavior*. New York: Wiley.
- Waters, E. ve Deane, K. E. (1985). Defining and assessing individual differences in attachment relationships: Q-methodology and the organization of behavior in infancy and early childhood. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 50, 41-65. doi:10.2307/3333826
- Watts, S. ve Stenner, P. (2005). Doing Q-methodology: Theory, method and interpretation. *Qualitative Research in Psychology*, 2, 67-91. doi:10.1191/1478088705qp022oa
- Wolff, M. S. ve van IJzendoorn, M. H. (1997). Sensitivity and attachment: A meta-analysis on parental antecedents of infant attachment. *Child Development*, 68, 571-591. doi:10.1111/j.1467-8624.1997.tb04218.x
- Yaman, A., Mesman, J., van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J. ve Linting, M. (2010). Parenting in an individualistic culture with a collectivistic cultural background: The case of Turkish immigrant families with toddlers in the Netherlands. *Journal of Child and Family Studies*, 19(5), 617-628.

Ek-I

Anne Duyarlılık Ölçeği (ADÖ) Yönergesi, Maddeleri ve Açıklamaları

Giriş

Bu çalışma kapsamında, anne duyarlılığını daha kısa sürede ölçmek amacıyla alan yazında yaygın olarak kullanılan, gözlem ve kodlaması 2-5 saat arası süren, 90 maddeden oluşan Anne Davranışları Sınıflandırma Seti'nin (ADSS; Sümer, Sayıl ve Berument, 2016) anne duyarlılığını ölçmede önemli olduğu düşünülen 27 maddesi ölçek formatına adapte edilmiştir.

Yaklaşık olarak 1 saat süren gözlem sonucunda, 2 farklı gözlemci tarafından 27 maddenin puanlanması aracılığı ile anne duyarlılığı değerlendirilmektedir. ADÖ, 3 alt boyuttan oluşmaktadır: destekleme/ teşvik etme, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve duygusal sıcaklık.

Bu 27 madde, anne-çocuk etkileşimi gözlemlenerek 3'lü Likert tipi ölçek (0 = anneyi tanımlamıyor, 1 = anneyi biraz tanımlıyor, 2 = anneyi kesinlikle tanımlıyor) aracılığıyla puanlanmaktadır. Gözlemlenemeyen maddeler ise "Uygulanabilir Değil" olarak değerlendirilmiştir. Bu maddelerden 11 tanesi (5, 8, 9, 15, 18, 21, 24, 25, 26, 28, 29) ters yüklü maddedir. "Uygulanabilir Değil" olarak değerlendirilen maddeler "0" olarak puanlanıp, her bir maddeden alınan puanlar toplanarak annenin toplam duyarlılık düzeyi belirlenmektedir. Her maddenin anlamı ve puanlanması hakkında açıklayıcı bilgi ile birlikte ADÖ maddelerinin tam bir listesi aşağıdadır.

1. Çocuğun yönelttiği olumlu işaretleri (örn.; sesler çıkarma, gülücükler, uzanmalar gibi) veya etkileşime girme çabalarını fark eder.

Açıklama: Anne, çocuk tarafından gelen iletişim girişimlerini (örn., oyuncak getirip gösterdiğinde, anneye seslendiğinde, bakıp gülümsediğinde vs.) göz ardı etmez. Anne, bu girişimleri her zaman fark ediyorsa "2", hiç fark etmiyorsa "0", bazen fark edip bazen fark etmiyorsa "1" olarak puanlanır.

2. Anne, çocuğun verdiği işaretlerin farkında olmanın yanı sıra aynı zamanda bunlara cevap da verir (örn.; çocuk oyuncakını getirip anneye gösterdiğinde, anne çocuğa ilgisini gösterir).

Açıklama: Anne çocuğun etkileşime girme çabalarını karşılıksız bırakmaz, her türlü işaretine cevap verir (örn., gülümser, çocuğun ilgilendiği şeye yönelir, yorum ya-

par), çocukla ilgilenir. Anne, her zaman cevap veriyorsa "2", hiç cevap vermiyorsa "0", bazen cevap verip bazen cevap vermiyorsa "1" olarak puanlanır. Çocuğun hiçbir şekilde etkileşime girme çabası olmadıysa, "Uygun Değil" olarak kodlanır.

3. Etkileşimler çocuğun ilgisi, dikkati ve isteğine göre şekillenir, anne çocuğu istemediği bir şey için zorlamaz.

Açıklama: Çocuk bir oyundan/oyuncaktan sıkıldığında veya herhangi bir sebeple oynamak istemediğinde, annesinin yedirmeye çalıştığı besini yemek istemediğinde veya giydirmeye çalıştığı tişörtü giymek istemediğinde, anne çocuğuna bunları yapması için ısrar etmez. Çocuğun isteklerini göz önünde bulundurur, zorla herhangi bir şey yaptırmaz. Örneğin, çocuk yap-bozu tamamlamak istemezse, anne çocuğu yap-bozla oynamaya zorlamaz. Gözlem süresince, anne yalnızca 1-2 kez çok şiddetli olmayacak şekilde zorlarsa "1" olarak puanlanır. Ancak, anne istediğini yaptıran kadar şiddetli şekilde zorlarsa, sayısına bakılmaksızın "2" olarak puanlanır. Anne, gözlem süresince hiçbir zorlamada bulunmadıysa "0" olarak puanlanır.

4. Çocuk, bir oyuncakla oynamaktan/bir faaliyet yapmaktan keyif alırken, anne çocuğun ilgisini çeken şeylere yoğunlaşır, onun oyununu kesmez.

Açıklama: Anne, çocuğun ilgisinin neyin üzerinde olduğunu farkındadır, çocuk herhangi bir şey ile ilgilenirken ona yeni faaliyet önermez, onun ilgilendiği faaliyeti bölmez. Eğer bir önerisi varsa, çocuk faaliyetini bitirene kadar bekler, sonra önerir. Örneğin, çocuk legolarla keyifli şekilde oynarken, anne yap-boz vb. başka bir oyuncakı çocuğun önüne sürmez, önce legolarla oyununun bitmesini bekler. Gözlem süresince, anne yalnızca 1-2 kez çocuğun oyununu keserse "1" olarak puanlanır. Anne çocuğun oyununa hiç yoğunlaşmaz, oyununu sık sık keserse "2" olarak puanlanır. Anne, gözlem süresince çocuğun oyununa yoğunlaşmış, onu hiç kesmezse "0" olarak puanlanır.

5*. Çocuğu bir faaliyetten diğerine aniden geçirir, yu- muşak bir geçiş için imkân tanımaz.

Açıklama: Anne, çocuğu öncesinde hiç hazırlamadan yeni faaliyete direkt /aniden geçirir. Örneğin, anne yeni bir oyuncakı çocuğa oynaması için vereceğinde, bu oyuncakı çocuğa hiç tanıtmadan, en ufak bir ısınma süreci tanımadan, çocuğu pat diye bu oyuncakla oynatmaya çalışır. Bu madde, görevler arası geçişlerde (örn., lego-
dan yap-boza, yap-bozdan yemeğe geçiş vb.) rahatlıkla gözlemlenebilir. Anne yeni bir oyuna/faaliyete geçerken,

çocuğu her zaman hazırlayıp ona ısınma süreci tanıyor- sa “0”, pat diye geçiriyorsa “2”, bazen yumuşak geçiş imkânı tanıyor, bazen pat diye geçiriyorsa “1” olarak puanlanır.

6. Annenin çocuk ile sözel/davranışsal etkileşiminin hızı ve zamanlaması uygun/senkronizedir. Çocuğun aktivite seviyesi ile uyumaktadır (*turn taking*).

Açıklama: Anne, çocuğun aktivite seviyesine ayak uydurur. Anne ile çocuğun faaliyetlere karşı duydukları heyecan düzeyleri benzerdir. Anne, sözel veya davranışsal olarak çocuğa göre daha baskın veya daha pasif değildir. Örneğin, çocuk sakince oyun oynarken, anne de onunla sakince ve uyum içinde oynar; veya, çocuk çok yüksek heyecanla yeni bir oyuncuğu keşfederken, anne de benzer bir heyecanla çocuğuna katılır. Anne, gözlem sürecinin genelinde çocuğa göre daha pasif ya da daha aktifse “0”, arada bir aktivite düzeylerinde uyumsuzluk gözlemlen- diyse “1” olarak puanlanır. Anne ile çocuğun aktivite düzeyleri genel olarak uyumluysa “2” olarak puanlanır.

8*. Anne çocuğa sinirlendiğinde ya da çocuk annenin istediği şeyi yapmadığında, onunla etkileşimi keser veya “Senin annen olmayacağım”, “Seni sevmeyeceğim”, “Sana küstüm/küserim” gibi ifadeler kullanır.

Açıklama: Çocuk, annesinin sözünü dinlemediğinde veya istediği bir şeyi yapmadığında, anne çocuğa sinirle- nerek “senin annen olmam, seni sevmem, sana küserim” gibi sözler söyleyerek çocuğu tehdit eder. Birlikte yaptıkları aktiviteyi yapmayı bırakır, fiziksel olarak çocuk- tan ve aktiviteden uzaklaşır, kendini soyutlar. Örneğin, çocuk annenin istediğini yapmadığında “sana küstüm” diyerek çocukla oynamayı bırakır, kenara çekilip ço- cukla etkileşimi keser ya da ona mesafeli davranır. Bu madde, hiç gözlemlenmediyse “0”, anne bu tarz bir ifa- de kullanmasına rağmen etkileşimi kesmezse “1”, anne bu tarz bir ifade kullanır ve çocukla etkileşimi keserse “2” olarak kodlanır. Anne çocuğa hiç sinirlenmezse veya çocuğun annenin isteklerini yerine getirmemesi gibi bir durum gözlemlenmezse, “Uygun Değil” olarak kodlanır.

9*. Oyun sırasında, çocuk başka bir tarafa yönelerek/ reddederek aktiviteyi sevmediğine ya da aktiviteyle ilgilenmediğine dair ipuçları vermesine rağmen, anne etkileşimi sürdürmeye devam eder, kendi bildiğini okur.

Açıklama: Bir aktivite sırasında, çocuk o aktiviteyle ilgilenmediğini ya da ondan sıkıldığını belli etmesine rağmen, anne çocuğun bu aktiviteye devam etmesi yönünde ısrar eder, onu zorlar. Örneğin, çocuk yap-boz oyununu oynamak istemediğinde, anne çocuğun yap-bo-

zu tamamlaması konusunda oldukça ısrarcıdır, çocuğu devam etmeye zorlar. Bu durum, annenin çocuğun işa- retlerini okuyamadığını ve çocuğun isteklerine değil, kendi isteklerine önem verdiğini gösterir. Anne, yapılan aktivitelerin çoğunda çocuğun isteklerini göz ardı edip kendi bildiğini okuyorsa “2” olarak puanlanır. Bu durum sadece 1-2 kez gözlemlenirse “1” olarak, hiç gözlem- lenmediyse “0” olarak puanlanır. Gözlem boyunca ço- cuğun aktivitelere karşı ilgisinin sürmesi ve hiçbir akti- viteyi reddetmemesi durumunda “Uygun Değil” olarak kodlanır.

10. Anne çocuğun neye ihtiyacı olduğunu anlar, tah- minle buluyormuş gibi değildir.

Açıklama: Çocuk herhangi bir durum karşısında tedir- gin olduğunda/strese girdiğinde/bir ihtiyacı olduğunda; anne çocuğun ihtiyacını ve bunun sebebinin anlar. Örne- ğin, çocuk robot karşısında tedirginlik yaşadığında, anne çocuğun tedirgin olduğunu anlar ve buna yönelik hareket eder. Annenin, çocuğun tedirgin olduğunu fark etmeyip hiçbir müdahalede bulunmaması, çocuğun ihtiyacını anlayamadığını gösterir. Çocuğun stres yaşadığı durum- larda, annenin çocuğun ihtiyacını genel olarak anladığı gözlemlenirse “2”, anlamadığı gözlemlenirse “0”, sade- ce bir kez annenin çocuğu anlamaması gibi durum göz- lemlenirse “1” olarak puanlanır. Ancak, çocuğun stres belirtileri çok belirginse (örn., ağlarsa) ve anne çocuğun ihtiyacını böyle bir durumda anlamazsa, bir kez bile olsa “2” olarak puanlanmalıdır. Dolayısıyla bu madde, dav- ranışın şiddetine veya çocuk üzerinde bıraktığı etkinin yoğunluğuna dikkat edilerek değerlendirilmelidir.

11. Ziyaretçiyle sohbet gibi başka faaliyetler yapar- ken bile, çocuğun stres içeren ve içermeyen tüm işa- retlerine cevap verir.

Açıklama: Anne, herhangi bir işle meşgulken bile, ço- cuğun bir ihtiyacına yönelik işaretlerini ya da etkileşime girme çabalarını fark eder ve bu işaretlere cevap verir, çocukla ilgilenir. Örneğin, anne kendisine verilen an- ketleri doldururken, çocuk gelip annesine oyuncak gös- termek ya da bir ihtiyacını belirtmek gibi bir etkileşim girişimi başlattığında, anne çocuğun bu çabasını fark ederek çocukla ilgilenir. Eğer anne çocuğun işaretleri- ni fark edip ona cevap veriyorsa “2”, cevap vermediği 1-2 durum olursa “1” olarak puanlanır. Anne, bir işle meşgulken çocuğun hiçbir işaretine cevap vermezse “0” olarak puanlanır.

12. Anne çocuğun, bağımsızlığını gösterme, özgürce keşfetme ve çevresini tanıma isteklerini herhangi bir sınırlama koymadan kabul eder.

Açıklama: Çocuk çevresini/ yeni bir oyuncakı keşfetmeye çalıştığında, anne çocuğun keşfetme davranışları üzerinde herhangi bir kısıtlama yapmaz, onun özgürce keşfetmesine izin verir. Bu maddenin en rahat gözlemlenebileceği durumlar, çocuğun yeni bir oyuncakla ilk kez karşılaştığı durumlardır. Örneğin, çocuk ilk kez gördüğü legolarla oynamak istediğinde, anne çocuğun oyununu kısıtlamaz, onu dilediği gibi oynaması için serbest bırakır. Bu süreçte annenin oyuna katılıp destek olması gerekmez. Sadece çocuğu kısıtlayıp kısıtlamadığı kodlanır. Gözlem sürecinde sık sık annenin çocuğun keşfetme davranışlarını sınırlandırdığı gözlemlenirse “0”, sadece 1-2 kez görülürse “1” olarak puanlanır. Anne, çocuğun keşfetme davranışlarına hiçbir kısıtlama koymazsa, “2” olarak puanlanır.

13. Çocuğun, çevreyi/oyuncakları keşfetme isteğini fark eder, onu keşif yapabilmesi için destekler/teşvik eder.

Açıklama: Çocuk yeni bir oyuncak ya da etrafta ilgisini çeken bir şey keşfederken anne, çocuğun keşif davranışlarını destekler ve çocuğu keşfetmeye teşvik eder. Örneğin, serbest oyun sırasında, çocuğa kendi kendine keşfetmesi için zaman verir ve sonrasında keşfettiği oyuncakın/faaliyetin ilgisini çekebilecek yönlerini göstererek çocuğun daha fazla keşif yapabilmesini sağlar. Annenin sık sık keşif davranışını desteklediği gözlemleniyorsa “2”, sadece birkaç kez gözlemlenmişse “1”, anne hiçbir şekilde çocuğun keşif davranışlarını desteklemiyorsa, onu teşvik edecek bir şey yapmıyorsa “0” olarak puanlanır.

14. Anne, çocuğu ile etkileşimi sırasında, çocuğun oyununu (örn.; yap-boz) desteklemeye (*scaffolding*) önem verir.

Açıklama: Anne, çocuk ile birlikte bir faaliyet yaparken ya da oynarken, çocuğun faaliyetine fazla müdahale etmeden, onun kendisinin keşfetmesini sağlamaya çalışır. Bu madde, yap-boz tamamlarken kolaylıkla gözlemlenebilen bir maddedir. Örneğin, eğer çocuk yapıyorsa, anne yap-boz parçalarını çocuğun kendisinin yerleştirmesine izin verir. Çocuğun zorlandığı durumlarda, çocuğa çok fazla müdahale etmeden, yap-boz parçasını koyacağı doğru yeri bulması için çocuğa destek olur, sözler olarak yönlendirir (örn., “Sence buraya hangi parça uyar, istersen o parçayı çevirmeyi dene, elindeki parça yuvarlak burada yuvarlak bir yer var mı?” gibi). Annenin kendisi yap-boz parçalarını yerleştirmeyi. Annenin çocuğa çok müdahale etmeden çocuğu desteklediği gözlemleniyorsa “2”; annenin çocuğa biraz müdahale ederek destek olduğu gözlemleniyorsa “1” (örn., yap-boz oyununda yap-boz parçalarının yerini gösterip çocu-

ğun yerine koymasına izin veriyorsa); annenin çocuğun oyununa müdahale edip keşfetmesine izin vermediği gözlemleniyorsa (örn., yap-boz parçalarını anne yerleştiriyorsa), “0” olarak puanlanır.

15*. Annenin, sıkıntı durumlarındaki müdahaleleri etkili değildir, çocuğu sakinleştiremez.

Açıklama: Çocuk herhangi bir sebeple strese girdiğinde/korktuğunda/ağladığında/ öfkelenildiğinde, anne çocuğu sakinleştirmek için müdahalede bulunur (örn., sözleriyle yatıştırmaya çalışır, kucağına alır, sarılır), ancak çocuğu sakinleştiremez. Örneğin, çocuk robot karşısında korkup ağladığında, anne çocuğu kucağına alır, ancak çocuk sakinleşmez ve ağlamaya devam eder. Bu durum, çocuk henüz sakinleşmeden, annenin çocuk ile teması kesmesinden de kaynaklanabilir. Örneğin, çocuk robot karşısında ağladığında, anne çocuğu kucağına alır, ancak çocuk tam olarak sakinleşmeden çocuğu bırakır. Böyle bir durumda, çocuk yeniden ağlamaya başlayabilir. Annenin yatıştırma çabaları çocuğu hiçbir şekilde sakinleştirmese “2” olarak puanlanır. Annenin yatıştırma girişimi karşısında çocuğun stresinde bir azalma görülür ancak çocuk tam olarak sakinleşmezse “1”, çocuk tam olarak rahatlarsa “0” olarak puanlanır. Eğer çocuk hiçbir stres yaşamazsa ya da stres yaşadığında anne çocuğu sakinleştirmek için hiçbir girişimde bulunmazsa (örn., çocuk robottan tedirgin olur ama anne hiç müdahale etmezse), “Uygun Değil” olarak kodlanır.

16. Çocuğun ihtiyacı olduğunda (ağladığında/üzüldüğünde, öfkelenildiğinde, engellenmiş hissettiğinde, korktuğunda), anne anında çocukla ilgilenir.

Açıklama: Çocuk herhangi bir stres yaşadığında/korktuğunda/tedirgin olduğunda, anne çocukla hemen ilgilenir, onu yatıştırmaya çalışır. Örneğin, robot ya da palyaço karşısında çocuğun tedirgin olduğunu fark edip, onunla konuşarak, ona dokunup gerekirse kucağına alarak yatıştırmaya çalışır. Bu maddede, annenin çocuğu sakinleştirip sakinleştirmemesine bakılmaksızın, çocuğun ihtiyacı olduğunda annenin çocukla “hemen” ilgilenip ilgilenmemesi kodlanır. Anne, çocuğun ihtiyacıyla anında ilgilenirse “2”, çocuğun ihtiyacı olmasına rağmen onunla ilgilenmezse “0”, bir süre sonra ilgilenirse “1” olarak puanlanır. Gözlem boyunca çocuğun annesine ihtiyaç duyduğu bir durum oluşmazsa “Uygun Değil” olarak kodlanır.

17*. Çocuk sıkıntıda olduğunda, anne ona bakar, durumuyla ilgili yorum yapar; ancak çocuğun ihtiyacını karşılamak için hiçbir şey yapmaz.

Açıklama: Çocuk herhangi bir konuda sıkıntı yaşadığın-

da bunu açıkça belli etmesine (örn., ağlayarak, anneye seslenerek veya göz teması kurarak) ve anne de çocuğun sıkıntısının farkında olmasına rağmen, anne çocukla ilgilenmez, onun sıkıntısını gidermek için hiçbir müdahalede bulunmaz. Örneğin, çocuk robottan korktuğunda, anne çocuğa “Korktun mu?” diye sorar, ancak onu yatıştırmak için hiçbir girişimde bulunmaz. Anne, çocuğun sıkıntısının farkında olduğunu belli etmesine rağmen, hiçbir müdahalede bulunmuyorsa “2”, bazen ilgilenirken bazen ilgilenmezse veya çocuğun sıkıntılı hali çok hafif düzeyde hissediliyor ise “1”, çocuğun ihtiyacını karşılamak için girişimde bulunursa (çocuğun sakinleşip sakinleşmemesine bakılmaksızın) “0” olarak puanlanır. Çocuk gözlem boyunca hiçbir sıkıntı yaşamazsa, “Uygun Değil” olarak kodlanır.

18*. Anne sadece çok uzun süren veya çok şiddetli olan sıkıntılara tepki verir. Aksi takdirde, çocuğun sıkıntılarına/huzursuzluğuna karşı ilgisizdir. Örneğin, çocuk sızlandığında veya iç çekme gibi stres belirtileri gösterdiğinde bile tepki vermez.

Açıklama: Anne, çocuğun stres belirtileri çok şiddetli olmadığı sürece, çocuğun ihtiyacına cevap vermez. Ancak çocuk, çok belirgin ve şiddetli bir şekilde rahatsızlığını gösterdiğinde (örn., uzun uzun ağlamak, öfke nöbeti geçirmek) çocukla ilgilenir. Örneğin, çocuk robot karşısında tedirgin olduğunda ya da ağlamaklı olduğunda çocukla ilgilenmez. İlgi için çocuğun uzun uzun ağlaması gerekir. Anne, çocuğun tepkilerine cevap vermek için şiddetli bir tepki bekliyorsa “2” olarak, çocuğun tepkisi belirgin olmasına rağmen bir süre bekleyip çocukla ilgileniyorsa “1” olarak puanlanır. Anne, çocuğun büyük/küçük tüm sıkıntılarına cevap veriyorsa “0” olarak puanlanır. Çocuk gözlem boyunca hiçbir sıkıntı yaşamazsa, “Uygun Değil” olarak kodlanır.

19. Anne, olumlu duygularını çocuğa içinden gelerek gösterir. Örneğin, çocuğa güzel şeyler (ör., kuzucuğum, canım, bir tanem) söyler.

Açıklama: Bu madde, sevginin sözel ifadesini değerlendirmeye yöneliktir. Anne, çocuğunu sevdiğini, ona değer verdiğini kelimelerle ifade eder. Örneğin, çocuğuna seslenirken “kuzucuğum, anneciğim, canım, bir tanem” gibi ifadeler kullanır. Gelişigüzel söylenmiş sevgi sözcüklerinden ziyade, annenin ses tonunun sıcaklığı ve güler yüzüyle içinden gelerek söyleyip söylemediğine dikkat edilmelidir. İçtenlikle söylenen sevgi sözcükleri sıklıkla tekrarlanıyorsa “2”, bir kez söylenmesi halinde “1”, hiç söylenmemesi halinde “0” olarak puanlanır. Hiçbir sıcaklık belirtisi gözlemlenmediği sürece, sevgi sözcükleri söylenmiş olsa dahi, “0” olarak puanlanmalıdır.

20. Sevgisini şefkatle dokunarak, okşayarak, öpüp kucaklayarak gösterir.

Açıklama: Bu madde, sevginin fiziksel ifadesini değerlendirmeye yöneliktir. Anne, çocuğunu sevdiğini, onu öperek, başını okşayarak, ihtiyaç duyduğunda kucaklayarak, sarılarak, elini tutarak vs. gösterir. Bu davranışları sergilediği sırada annenin bunları içtenlikle ve şefkatle yapıp yapmadığına dikkat edilmelidir. Anne, sevgisini fiziksel olarak içtenlikle ve sıklıkla gösteriyorsa “2”, bir kez göstermesi halinde “1”, hiç göstermemesi halinde “0” olarak puanlanır. Anne bu davranışları herhangi bir sevgi/şefkat belirtisi göstermeksizin (örn., sadece saçını düzeltmek için dokunması gibi) yapıyorsa da “0” olarak puanlanmalıdır.

21*. Sevginin gösterilmesi aceleyle ve zorunluluk icabıdır (örn., çocuğun üzerine eğilip kafasına soğuk bir öpücük kondurur), sıcak değil yapmacıktır.

Açıklama: Anne, sevgi gösterisinde bulunuyor gibi görünse dahi, içtenlikten uzak olduğu gözlemlenir. Ortamda bulunan araştırmacılardan etkilenerek (sosyal istenirlik açısından) veya yapması gerektiğini düşündüğü için yapıyor olabilir. Sevgi sözcükleri veya fiziksel yakınlık gözlemlenmesine rağmen, annenin bunu sıcak bir tonda ve içtenlikle yapmadığı gözlemleniyorsa “2” olarak puanlanır. Annenin sıcaklığının içten olduğu gözlemleniyorsa “0”, bazen sıcak bazen yapmacık görünüyorsa “1” olarak puanlanır. Anne tarafından, -içten veya yapmacık- herhangi bir sevgi gösterilmediyse, “Uygun Değil” olarak kodlanır.

23. Anne çocuğu kucağına aldığında rahattır, yakın teması sağlayacak şekilde, çocuğu kendi vücuduyla uyum içinde sarar.

Açıklama: Annenin vücudu gevşemiş, çocuğu ile yakın temasa olanak verecek şekildedir. Çocuğunu kendine doğru çeker, kendinden uzak tutmaz, uyum içinde sarılır. Anne, çocuğunu kendinden uzak tutuyorsa (kollarını kendiyile çocuğu arasına koyarak yakın teması engellemek gibi), “0” olarak puanlanır. Anne çocuğunu kucağına aldığında rahatsa ve onu uyum içinde sarıyorsa “2” olarak puanlanır. Anne, çocuğu bazen rahat/uyumlu kucaklarken bazen kucaklamıyorsa “1” olarak puanlanır. Eğer anne, çocuğu hiç kucağına almıyorsa, “Uygun Değil” olarak kodlanacaktır.

24*. Anne, çocuk ile etkileşimi sırasında uzak ve kopuktur.

Açıklama: Anne, çocuğun ilgilenmekte olduğu aktiviteden tamamen bağımsızdır. Örneğin, bir kenarda oturarak çocuğun oyununa hiçbir şekilde dahil olmaz, sözel veya

fiziksel şekilde katkı sağlamaz/ yorum yapmaz. Anne, odada olmasına rağmen yok gibidir, varlığını çocuğa hissettirmez. Annenin çocuğundan tamamıyla uzak/kopuk olduğu durumlarda “2”, çocuğunun faaliyetine sözel ve fiziksel olarak dâhil olduğu durumlarda “0” olarak puanlanır. Fiziksel olarak çocuğuna katılmayıp sözel katkılar sağlaması veya göz teması kurması durumlarında “1” olarak puanlanır.

25*. Etkileşimleri, keyifli olmaktan çok zorunluluk gibidir.

Açıklama: Anne, çocuğuyla oyun oynamaktan veya onun herhangi bir faaliyetine katılmaktan, birlikte aktivite yapmaktan keyif almaz. Araştırmacıların ortamda bulunması sebebiyle, yapması gerektiğini düşündüğü şeyleri yapar (örn., oyun oynarken çocuğun yanında durmak, çocuğun yap-bozu tamamlamasını sağlamak, çocuk yemek yemek istemese dahi zorla yedirmek vs.). Anne, genellikle gülümsemmez. Annenin içtenlikle çocuğuyla vakit geçirmesi halinde “0”, zorunluluktan dolayı keyif almaksızın orada bulunuyor olması halinde “2” olarak puanlanır. Anne, bazı aktivitelerden keyif alıyor, bazılarında ise zorunluluktan orda duruyormuş gibiyse “1” olarak kodlanır.

26*. Annenin tahammülü düşüktür, çocuğun ilgi, bakım ihtiyaçları karşısında bunalır, ya sabırsız-kızgın, ya da pasif-yılgın olabilir.

Açıklama: Çocuğun temel bakım ihtiyaçlarını karşılamak, anneye zor geliyor gibi görünmektedir. Örneğin, yemek yedirmek, çocuğun bir yardım çağırısına cevap vermek, ona yardım etmek gibi durumlar söz konusu olduğunda; anne, pasif, çekingen, halinden mutsuz, yorgun ve bıkmış gözükür. Anne, iş yükünden şikayet ederse, çocuğun ihtiyaçlarını aceleyle ve özensiz şekilde yerine getirir, süreçten keyif almaz ve çocuğun süreci zorlaştırdığını düşündüğü bir hareketi karşısında kızgın tavırlar sergilemeye yatkındır. Annenin, bu ihtiyaç ve ilgi isteğini her zaman keyifle karşılaması “0”, bazen keyifle karşılayıp bazense sabırsız/kızgın/pasif/yılgın tavırlar sergilemesi durumunda “1” olarak puanlanır. Her zaman sabırsız/kızgın/pasif/yılgın tavırlarla karşılaşması ise “2” olarak puanlanır.

27. Odadan ayrılırken çocuğa gittiğini belli eder/ açıklama yapar; odaya tekrar girdiğinde de selamlar (Bu davranış, müdahaleci (intrusive) değildir).

Açıklama: Anne, odadan çıkışlarında ve geri gelişlerinde çocuğu selamlar ve gerekli durumlarda (örn., çocuğun yabancıyla aynı ortamda yalnız kalmaktan rahatsız olabileceği durumda) ona açıklama yapar; odadan çıkar-

ken geri geleceğini belirtir, döndüğünde ise bunu belli edecek bir şey söyler. Ancak, annenin verdiği işaret ile çocuğun o anki aktivitesinin uygunluğuna dikkat edilerek değerlendirilmelidir. Annenin açıklamaları veya selamlamaları çocuğun dikkatini uygunsuzca dağıtacak, onu böylecek şekilde olmamalıdır. Anne, odadan her çıkışında ve geri gelişinde çocuğu bilgilendiriyorsa “2”, bazı durumlarda çocuğa haber verip bazı durumlarda vermiyorsa “1”, hiçbir giriş veya çıkışında bilgilendirmiyorsa “0” olarak puanlanır. Anne, ziyaret sırasında odadan hiç ayrılmazsa, “Uygun Değil” olarak kodlanacaktır.

28*. Anne çocuğu azarlar, eleştirir, çocuğa karşı negatif.

Açıklama: Anne, çocuk onun istediği bir şeyi yapmadığında veya annenin istemediği/onaylamadığı bir davranışta sergilediğinde, çocuğu azarlar, sert şekilde eleştirir. Örneğin, çocuk yap-boz oyununu yapmadığında anne sinirlenir, çocuğu eleştirip azarlar. Hor görme ve düşmanca tenkitler gözlemlenir. Annenin, negatif ve cezalandırıcı tavrı baskındır. Bu tarz bir tavır hiç gözlemlenmezse “0”, hafif düzeyde ve bir kereliğine gözlemlenirse “1”, şiddetli düzeyde veya birden fazla gözlemlendiği durumlarda ise “2” olarak puanlanır.

29*. Etkileşimi/teması devam ettirmek için çocukla dalga geçer, ona sataşır. Örneğin, çocuk bir şeyi yapmadığında güler; oyuncak önerip, çocuk ilgi gösterdiğinde oyuncuğu ulaşamayacağı bir yere koyar; çocuk hoşlanmasa bile gıdıklamaya devam eder.

Açıklama: Annenin çocuğuna sataşması, ona karşı olumsuz duygularının bir yansıması gibidir. Keyifli bir sataşma (oyun amaçlı) olmaktan çok uzak, çocuğun hiç hoşlanmadığı durumda dahi devam eden şekildedir. Çocuğun yapmaya çalışıp yapamadığı bir şey için onunla dalga geçmek, oldukça yaralayıcı olabilir; ancak, anne çocuğun rahatsız olduğunu göre göre bu davranışı sürdürür. Örneğin, çocuğun ilgisini çeken oyuncuğu önce gösterip sonra elinden çekmek veya çocuğu rahatsız eden/korkutan bir oyuncuğu düşmanca bir tavırla çocuğun eline vermek, çocuğun sıkıntılı olduğu bir durumda onu dürtmek gibi. Anne böyle bir davranışı hiç sergilemezse “0”, bir kez sergilerse “1”, birden fazla kez sergilerse “2” olarak puanlanır.

* Ters yüklü madde

Summary

Maternal Sensitivity Scale: Validity and Reliability Studies

Sibel Kazak Berument

Şükran Okur

Bahar Bahtiyar-Saygan

Middle East Technical University

Middle East Technical University

Middle East Technical University

Yeşim Yavaşlar-Doğru

Tuğçe Bakır-Demir

Özlü Aran

Middle East Technical University

Middle East Technical University

Middle East Technical University

Mother-child interaction is important for children's social, emotional, and cognitive development (e.g. Bakermans-Kranenburg, & van IJzendoorn, 2006). One of the critical factors for a healthy mother-child interaction is maternal sensitivity which is defined as being aware of the child's needs and cues, interpreting these needs and cues correctly, and responding to them promptly and appropriately (Ainsworth, Blehar, Waters, & Wall, 1978). In addition, mothers' synchrony with the child's emotional state, meeting the child's physical and psychological needs, and reciprocal interaction between them are considered as among the most important indicators of maternal sensitivity (Bowlby, 1969).

In the literature, there are several methods to measure maternal sensitivity. Some of these methods depend on the mothers' self-report (Han, 2002). However, self-report is not an objective method due to social desirability issue; so observations are preferred to assess maternal sensitivity. The first observational method was developed by Ainsworth and colleagues (1978). This measure assesses mothers' sensitivity to the child's cues in a structured observational procedure. Based on Ainsworth's method, other observational methods have been developed (Coppola, Vaughn, Cassibba, & Costantini, 2006). In these measures, Likert-type scales (Mills-Koonce et al., 2007) or card sorting techniques (Pederson & Moran, 1995) are used. In recent years, card sorting technique has been commonly used, and Maternal Behavior Q-Sort (MBQS; Pederson & Moran, 1995) is one of them assessing mothers' sensitivity based on 2-4-hours observation in the home setting of participants. Researchers spend 2-5 hours for each mother-child observation along with the coding procedure, which makes MBQS inconvenient to use in research. Therefore, a 25-item short-version of MBQS based on 10-minute observation was developed by Tarabulsky and colleagues (2009). There are some limitations of card sorting meth-

od, as well. It is kind of a forced method leading methodological problems since the distribution of each card into groups needs to be equal and dependent on each other (Bailey, Biscaglia, Roche, Jenkins, & Moran, 2009). In addition, there is an extensive training needed to assure the interrater reliability. Therefore, in the short version of MBQS, the card sorting method may not be appropriate. Considering these limitations, a new measure including fewer items without a card sorting method is needed.

In the current study, the items of MBQS are shortened and adapted into a scale format, and Maternal Sensitivity Scale (MSS) is generated. In this process, mother behaviors are described with observable examples. In addition, some of these examples are enriched with culture specific mother behaviors considering the cultural differences in mothers' behaviors (Durgel, Leyendecker, Yagmurlu, & Harwood, 2009). MSS is aimed to assess maternal sensitivity based on the observation of child-mother dyads. In this study, factor structure, validity, and reliability of MSS were examined. MBQS was used to assess concurrent validity, and attachment security and mothers' education level were used to test criterion validity of MSS. It was hypothesized that MSS will have high internal consistency, and it will be positively associated with MBQS, attachment security, and mothers' education level.

Method

Participants

The participants of the study were 120 mother-child dyads. The age range of children were 18-36 months ($M = 26.43$, $SD = 5.45$), and 47% of them were girls ($N = 56$). The age range of mothers were 23-44 ($M = 32.59$, $SD = 4.14$). Of the mothers, 18% ($N = 21$) had elementary school, 23% ($N = 27$) had high school, 45% ($N = 63$) had university, and 15% ($N = 18$) had graduate education.

Address for Correspondence: Res. Asst. Şükran Okur, Middle East Technical University, Department of Psychology, Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv. No:1, 06800, Ankara

E-mail: sukran.okur@gmail.com

Address for Correspondence: Bahar Bahtiyar-Saygan, Middle East Technical University, Department of Psychology, Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv. No:1, 06800, Ankara

E-mail: baharbahtiyarsaygan@gmail.com

Materials

Demographic Information Form. It is included information regarding age, education level, occupation, income, and marital status of mothers.

Maternal Behavior Q-Sort (MBQS). MBQS was developed by Pederson and Moran (1995), and adapted into Turkish by Sümer, Sayıl, and Berument (2016). MBQS is composed of 90 items assessing mothers' sensitivity. The validity studies of the Turkish version showed that it was a valid measure (Sümer et al., 2016). MBQS is based on card sorting method. The items are sorted into 9 piles based on the frequency of mothers' behaviors; each pile includes 10 cards. The profile of each mother is compared with a prototypical ideal mother, and each mother has a sensitivity score ranging between "-1" and "+1".

Turkish Toddler Attachment Sort-60 (TTAS-60). Toddler Attachment Sort-45 was developed to assess children's attachment patterns (Bimler & Kirkland, 2002; Kirkland, Bimler, Drawneek, McKim, & Scholmerich, 2004). The validity study of TAS-45 was completed by Spieker, Nelson, and Condon (2011). In the Turkish version, the items of TAS-45 were translated into Turkish, and additional items were added (Berument & Sümer, 2013-2017). The profiles of Turkish version that reflect attachment types were compared with the original version through Multidimensional Scaling analysis, and the two versions were found to be highly overlapping.

In this measure, after an hour observation, the observers sort 60 items into three piles (less applicable, more applicable, and unsure/unobserved), as each group having at most 25 items. Then the items sorted into "less" and "more" piles are sorted again into two piles based on the applicability to the child without any limitation. Based on this sorting, scores for four attachment types (anxious, secure, avoidant, and disorganized) are obtained for each child.

Maternal Sensitivity Scale (MSS). This scale was generated based on MBQS (Pederson & Moran, 1995) aiming to assess mothers' sensitivity in the interaction with their 18-36-month-old children. Of the 90 items, 35 items were chosen among which are reflecting different aspects of sensitivity, easily observable, so can be objectively coded. Examples for specific maternal behaviors were added to items to make them more concrete. Some of these examples reflect culture specific mother behaviors. After coding 10 videos, the number items were reduced to 29 since some of them could be misunderstood or overlapping. The items were coded through a 3-point Likert type scale (0 = not defining the mother, 1 = somewhat defining the mother, 2 = absolutely defining the mother, NA = not applicable).

Procedure

This study was completed within the scope of TU-BITAK funded project. The ethical approval was taken from the University Ethical Committee. The data were collected through 45-60 minute home visits by two researchers. The home visit procedure was videotaped. During the visit, Mother-Child Interaction Observation Procedure (Bahtiyar, 2015; Berument & Sümer, 2013-2017) was followed. The procedure included free-play, separation-reunion, solving a puzzle, feeding the child with a snack, playing with a robot/clown (as a low level stress provoking situation), dressing a t-shirt to the child, and completing the scales. After the home visit procedure, mother-child interactions are coded by two researchers separately. Training for interrater reliability was completed through 10 videos. Of the 110 remaining videos, first-coder coded all the videos, and three second-coders coded approximately 35 videos for each. The videos with interrater reliabilities lower than .70 were recoded as consensus codes. TTAS-60 and MSS were coded simultaneously immediately after watching the videos. MBQS coding was completed by a separate coder who had training for MBQS.

Results

Preliminary Analysis

The interrater reliability analyses of MSS was tested through r_{wg} method (James, Demaree, & Wolf, 1984). The cutoff point was determined as .70, and 15 videos were recoded due to low interrater reliability among coders.

Factor Analysis

Factor analysis was conducted on the 29 items of MSS. Scree plot offered a 3-factor structure. Direct Oblimin rotation was chosen since the items were related. Kaiser-Meyer-Olkin measure was .88, and Bartlett's Test of Sphericity was significant ($\chi^2(406, N = 120) = 2018.67, p < .001$). These results showed that the data was appropriate for factor analysis.

Three factors explained 51.38% of the total variance. The first factor explained 35.27%, the second factor explained 10.07%, and the third factor explained 6.04% of the variance. In the first factor, there were 14 items, and it was named as "support/encouragement". The factor loadings ranged between .46 and .84. Two items (item 7 and 22) were excluded due to cross loading and being theoretically inappropriate to the factor. The second factor included 8 items, and named as "responsiveness". The factor loadings ranged between .52 and .78. The third factor included 7 items, and named as "warmth". The factor loadings ranged between .49 and .71. The Cronbach's alpha values were .91, .80, and .78,

respectively. The internal consistency of the whole scale was .92. The correlation analyses showed that support/encouragement was positively related to responsiveness ($r = .47, p < .001$) and warmth ($r = .54, p < .001$). In addition, responsiveness was positively associated with warmth ($r = .53, p < .001$).

Split-half reliability of MSS was tested on randomly selected 14 and 13 items. The Pearson correlation among the two half was .73, and Spearman-Brown correlation was .84. The internal consistency of the first half was .89, and the second half was .82. They showed that the items of the scale could be considered as a whole.

Validity Studies

The concurrent validity of the scale was tested with MBQS based on 30 videos. The correlation between MSS and MBQS was .67 ($p < .001$); showing that the scale had concurrent validity. The criterion validity of MSS was tested with secure attachment and mothers' education level. MSS was positively correlated with secure attachment ($r = .42, p < .001$) and mothers' education level ($r = .44, p < .001$). The results indicated that MSS had criterion validity.

Discussion

In the current study, MSS was developed based on the items of MBQS to evaluate maternal sensitivity quickly. Within the scope of the study, the factor structure of the scale was examined, and a three-factor structure have been observed. The factors were named as "support/encouragement", "responsiveness", "warmth". The final version of the scale consisted of 27 items, and the internal consistencies of the subscales were adequate.

The concurrent validity of the scale was tested with MBQS which has been commonly used in the literature (e.g. Bernier, Carlson, & Whipple, 2010). The high correlation among the scales indicated that MSS had concurrent validity. The criterion validity of MSS was tested with attachment security; and their significant correlation confirmed criterion validity of MSS. The association between maternal sensitivity and secure attachment has been shown in various studies in the literature (i.e. Behrens, Parker, & Haltigan, 2011; Moran, Lindsey, Evans, Tarabulsy, & Madigan, 2008). Contrary to previous studies, in this study, the correlation between MBQS and secure attachment was not significant. This unexpected result can be due to low sample size in the analysis.

There are some limitations of the study. Firstly, due to the difficulties of data collection in home visits, the sample size of the study was limited. Secondly, since the interactions of mother-child dyads were videotaped, mothers might have behaved different than their usual ways due to social desirability, nevertheless it is still beneficial to observe mother-child relationship in their homes despite its limitations (Forehand & McMahon, 1981; Mash & Barkley, 1986).

The study has certain strengths. When the scale is formed, culture specific aspects of maternal sensitivity was considered; and specific examples were added to the items to make easier to observe. In addition, the sample consisted of participants from different socioeconomic backgrounds and from different cities in Turkey; which increases its generalizability. Finally, MSS was evaluated using a Likert type scale rather than card sorting method which saves time, easier to code, thus, require shorter training.

In further studies, the association of MSS can be tested with children's other developmental outcomes such as emotional and behavioral development. In this study, the age range of children were 18-36 months. If necessary, the age range can be extended to 18-40 months. However, younger than 18 months may not be appropriate since their language and motor developmental levels may make some items of MSS difficult to be observed.

In conclusion, the findings indicated that Maternal Sensitivity Scale is a reliable and valid scale to assess maternal sensitivity. It is suggested to be used in future studies since it is practical and appropriate to use in mother-child dyads from different socioeconomic backgrounds.